

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 11 Juli 1901. גליון 27. קראקא, כ״ד תמוז תרס״א.

המו״ל: חברת „אחיאסף״.

תכן הענינים:

רוחות מנשבות. — אליהו חיים רחלין.
בארצות המערב. כה. — ש. ב״ה.
ברוסיה. — A.
במכתבי העתים. — D.
השקפה על דברי המדינות.
מאורעות ומעשים.
אנשים וספרים: פרידריך ניעטצשע. ז. — ש. צ. ועצער.
מאיר איש שלום. — שאול הורוויק.
* * * (שיר). — יעקב פיכמאנן.
זמירות ממעון הקיץ (רשימות). — מרדכי בן הלל הכהן.
ספר הקבצנים. ספור המעשה. ד. — מענדעלי מוכר ספרים.

כתבת „הדור״:

ברוסיה: Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR“, Krakau, Gertrudy 16.

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	14.— קראנען.
לחצי שנה	7.— „
לרבע שנה	3.50 „

ברוסיה:

לשנה	6.— רו״כ.
לחצי שנה	3.— „
לרבע שנה	1.50 „

בשאר ארצות

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 15 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק׳, 30 העל׳.
בעד חילוף הכתבת 20 ק׳.

מחיר מודעות

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.

עס דרוקט זיך

די וועלטגעשיכטע

דער צווייטע באנד

געשריעבען נאָך די נייעסטע פאָרשונגען. אונטער דער רעדאַקציאָן פון

ש. ראזענפעלד און **י. ראזענבערג.**

❦ אינהאלט: ❦

ערשטע אבטהיילונג.

יודישע געשיכטע.

1) פון דעם אײנוואנדערן פון די יודען קיין כנען ביז צום ערשטען יודישען מלך.
2) די פעראייניגטע יודישע מלוכה, פון שאול ביז רחבעם.
3) די יודישע וועלטליכע קולטורא.
4) פון צערפאלען פון דער יודישער מלוכה ביז איהר פאלען.
5) די יודישע גייסטיגע קולטורא ביז צום ערשטען חרבן.
6) די יודען אין בבל און זייער אומקעהרען זיך צוריק קיין ארץ ישראל.
7) די יודען אונטער פערסישער הערשאפט.

צווייטע אבטהיילונג.

8) די פערסישע מלוכה.

דריטע אבטהיילונג.

גריכישע געשיכטע.

9) די עלטעסטע צייטען.
10) די מיליטערישע מלוכה שפארטא און די דעמאקראטישע אטהען.
11) די מלחמות מיט פערסיען.
12) די בליטהע צייט אטהענס.
13) דער פעלעפאנעזישער קריעג.
14) די איבערמאכט שפארטאס.
15) טהעבענס גרויסקייט און אטהענס ווידעראמאל אויפלעבען.

I. Jahrgang. **Hadôr — Das Zeitalter** שנה ראשונה.

ברוסיה:
לשנה . . . 6.— רו״כ
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ׳.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ׳.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.
Erscheint jeden Donnerstag.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו״ל: חברת „אחיאסף״.

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

Krakau, 11 Juli 1901. Nr. 27. — גליון כז. קראקא, כ״ד תמוז תרס״א.

רוחות מנשבות.

אין לך דבר המבעתני ומטיל עלי אימה כמושגים נכבדי ערך שאינם מוגבלים בדיוק. יכול אני להתוכח עם חברי, יכול אני לענות „אמן" על כל מופתיו, טעמיו וראיותיו או, להפך, לנתוץ את כלם יחד בכח ההוכחה של איזו טענה מוצלחת, שמקורה בהגיון או ברגש; יכול גם חברי להודות לי או להכחישני; אבל לתנאי אחד ראשי אני והוא צריכים להסכים בלי שום פקפוק: כשם שחברי צריך להציע לפני את דבריו בצורה מבוררה ומצורפה, כך גם אני חלילה לי להניח בסדור הדברים שלי איזה מקום לספקות, לפרושים המשתמעים לכמה אפי. והוא הוא שמכריחני לברר בפתח דברי את קובץ הענינים, שאני מכנים לתוך המוסריות, אשר עליה אני אומר לדבר במה שיבוא להלן: נכבד לי, שכל אלה הכופרים בחשיבותה של נקודת המבט הכללית, שיש לי בנוגע להגבלת התוכן של המושג הזה, ידעו מראש, שלא רק לנקודה זו, כי אם גם לאותן ההשקפות הנובעות ממנה כתולדה מוכרחת, אינם יכולים להודות, אם רוצים הם להשאר נאמנים להבנת המוסריות אשר להם לעצמם.

המוסריות היא, לפי הבנתי אני, הכרת האיש במציאות עולם מלא של אישים אחרים, הדורשים את אהבתו והשגחתו. המוסרי ערב לכל האנושיות ודואג לה. המוסרי מרגיש שדוקא עליו לפרנס את האישים הרעבים של החברה, עליו לפזר את ענן האמונות התפלות, עליו להבריא את האויר הרוחני שבני אדם חיים בו, עליו לתת חכמה בלב הבוערים בעם, עליו לרכך את לבות האבן אשר בקרבו, עליו ליפות את חיי האדם, לשכללם ולהרים אותם למדרגה הגבוהה ביותר. — יש שהגשמת השאיפות של המוסריות הזו דורשת קרבנות רבים מצד המחזיקים בה. אלה שמוסריותם קודמת לאהבתם לעצמם, מביאים את הקרבנות הללו על מזבחה של משאת נפשם בשירה ובזמרה, ואלה שחייהם העצמיים חביבים עליהם מכל דבר נרתעים לאחוריהם, נבהלים ונרעשים למראה המכשולים ואבני הנגף שנפגשו להם בדרכם המוסרית. אבל אלה ואלה, בין שמוסריותם מתגברת על תשוקתם אל החיים ובין שתשוקה זו משתיקה את רגש המוסריות אשר בקרבם, נשארים מוסריים. הקרבנות הם רק אמצעים ידועים, שהמוסריות מבקשת לה בהם לפרקים עזר וסיוע להתגשמותה, אבל בשום אופן אין הם נכללים במושג המוסריות כשהוא לעצמו וכשם שאני מבינו. ככה אי אפשר לחשוב גם את המצוות הבאות בעבירה, את המעשים המכוערים הנעשים עתים על ידי מחזיקי המוסריות עצמם לשם הפרחתה, לאחר ענפיה של זו; מעשה מכוער, פעולה רעה, המזיקה לאדם זה או אחר, נערכת מנקודת־הראות של המוסריות למעשה פחות ולפעולה גרועה אפילו אז, כשהיא מביאה לידי התקדמותו של המין האנושי. אמת, שהמוסריות שופטת את האנשים האלה ברחמים מיוחדים וממתיקה את גזר דינם הקשה, אבל כל זה מתיחס רק לעושי המעשה, שבשביל מעמדם הנבדל מזה של אחרים ובשביל מחשבותיהם הטובות הם נדונים לכף זכות, אבל לא לעצם המעשה, הנשאר בעיני המוסריות הזכה והרוממה מכוער, נס ושנוא לעולם. זאת היא המוסריות הנאצלה בצורתה היותר עתיקה והיא שהיתה הולכת ומתרחבת, הולכת וכובשת את הלבבות עד שקפץ עליה רוגז פתאומי מצד המטריאליסמוס האיקונומי. כל זמן שלא נתהוה זה, ברור היה להמוסריות, שהחברה האנושית אחת היא, ואליה, חברת האדם, עליה להישיר את קוי חמימותה ואורה. הכל צריכים לתקון נשמתם — שנה המוסריות להאנושיות המאוחדה — הכל צריכים להתעדנות רגשותיהם, הכל, הכל רחוקים עדיין מן השלמות! וכך נתגלגלה התורה הזאת ונקבעה במוחות בני אדם בצורתה העתיקה, עד שנגלה התהום הנורא המפריד בין החלקים השונים של האנושיות, בין מפלגת נותני העבודה ומקבליה, בין האנשים, העומדים ברשות עצמם, ואלה הפועלים שחייהם הדלים והרזים תלוים להם מנגד. אמנם ההבדל הזה בין עשירים מאושרים מצד אחד ועניים מדוכאים מן הצד השני לא נתחדש באותה שעה; ההבדל הזה כבר היה לעולמים ולא עוד אלא שמעולם לא פסק, אבל באותן התקופות, שקדמו לזו שעליה אנו דנים, היה הפועל הנכנע משולל גם הזכיות האנושיות, ומפני זה קשה היה לו לפי מצב הפסיכולוגיה שלו להגיע בעת ההיא לידי מחשבה, שאיזה עול נעשה לו. נדמה לו שדרכו של עולם בכך הוא. אבל כשבא הזמן החדש והעשיר את ה„עם" בכל מיני זכיות, וה„עם" טעם את נועם החופש, אז יָדע את אשר עוללו לו. מצד אחד הרגיש את עצמו כאחד האדם ומן הצד השני הציקו לו כל מיני פורעניות שבעולם, שמקורן בסדרי הכלכלה. הקושיא צמחה מאליה, אלא שבהתגבר התפתחות המסחר והקלקולים החברתיים הנובעים ממנו, בא מרקס ויורה עליהם באצבע ויתן בסיס עיוני להתגלות ההבדל העצום בין המפלגות השונות, ובהבליטו את עוצם ההבדל שבין מפלגה ומפלגה הוא מראה בתוך כך על דבר אחד המאחד את כלן, הלא הוא: חוסר כל מוסריות. מצד אחד הוא מעמיד לפנינו את מפלגת

הפועלים שאין לה עסק עם שום מוסריות מרוב עוני ויסורים שהממוה, ומן הצד השני הוא מראה על המפלגה השלישית שאינה רוצה — או אולי אינה יכולה גם היא, מפני שההון וחקיו המיוחדים מושלים בה למרות רצונה — להתחשב עם דרישות המוסריות המקובלה; הנם הורם והמלחמה נטשה. מוסריות א נ ו ש י ת, מוסריות, המקפת את כל בני האדם, אין עוד — נשמעו קולות רבים מכל עברים, ועל במת הפלוסופיה של החיים התבצר המטריאליסמוס האיקונומי. שיטת דַרוין, הרואה בכל החיים ותולדותיהם רק מלחמה אחת ארוכה, זו מלחמת הקיום, נותנת עוז ועצמה להמטריאליסמוס האיקונומי — זה ילד השעשועים של אירופה החדש, והוא מתהיל להשתגשג, להתגדל ולהתקדש. אין עוד היחיד מצטער על צרת חברו אך ורק מפני שחברו זה נחנק תחת ככדן של הרפתקאות החיים, אשר אפפוהו; אמנם עוד היחיד הסובל הזה דורש הצלחת החברה כלה, אבל מקורה של הדרישה הזאת כבר הנהו רק חשבון פרטי: הוא מאמין, ש ב ה צ ל ח ת ה כ ל ל ת ל ו י ה צ ל ח ת ו ה ע צ מ י ת. הוא מתיחס למפלגה ידועה מפני שעניניו הוא דומים לעניניה, מפני שהתרוממותה היא עתידה להביא אושר פרטי גם לו, להיחיד, להפועל, לבן המפלגה הרביעית. ובכן אפוא אנהנו רואים שבהסכם להמטריאליסמוס האיקונומי הזה מתפוצץ מושג המוסריות ומקבל צורה חדשה לגמרי. לפי השיטה ההדשה הזאת, כידוע אין כל המחשבות, הדעות וההשקפות אלא כעין תוצאות של החיים החמריים. להן לעצמן אין כל ערך קים, אלא שהן לובשות צורה ופושטות צורה, ובהשתנות סדרי החברה האיקונומיים, מיד משתנה גם עולם הרעיונות שנתרקם בקרבה תחת השפעתם של הסדרים האלה. הדעות השונות, המושלות באיזה קבוץ צבורי, מכוונות ומקבילות גם לאנשים שונים, המתיחסים על מ פ ל ג ה זו או אחרת, כי כל מפלגה ומפלגה, מפאת היות לה מדור איקונומי מיוחד, יש לה גם מדות מיוחדות הנובעות מ ת נ א י ק י ו מ ה ה כ ל כ ל י י ם ו מ ן ה מ ל ח מ ה המתמדת בינה ובין אויבתה. הכל יודעים כמה אומץ רוח דרוש היה אז לאיש אשר רצה להעמיד את המוסריות על יסודות מיוחדים לה לעצמה. מכיון שמוסריות העומדת ברשות עצמה אינה כלל במציאות, הרי כל המדבר בשם איזה צדק מ ח ל ט או יושר נ צ ח י אינו מן הישוב, ומוטב שישתוק משיטריד את העולם בהבליו הלקוחים מן העבר הנקבר. "עולם הרעיונות הדתיים — אומר מרקס בספרו "ההון", הוצאה שלישית ע' מ"א-מ"ב — אינו באמת אלא קובץ של קוי אור השלוחים מן העולם הממשי. לחברה כזו, שתוצאות עבודתה מקבלות צורת "סחורה" עוברת מיד ליד, והתיחסות עובדיה מתגלמת בהערכת פעולותיהם האינדיבידואליות, הכלולות במעשי ידיהם, זו לעומת זו, זו ההערכה של חליפין האפשרית רק באמצעות הערכה אחרת, היינו, הערכת העבודות האינדיבידואליות האלה מול ה ע ב ו ד ה האנושית ה א ב ס ט ר ק ט י ת, שצביונה אחד ותכנה אחד— לחברה אנושית המיוסדה על בסיס איקונומי כמו זה, מתאימה מאד תורת הדת החדשה שהניחה גם ביסודה היא את מושג האדם ה מ פ ש ט, האבסטרקטי".

ימים רבים — אומר לבריאולא בספרו "לשאלת ההשקפה המטריאליסטית על ההיסטוריה" — התוכחו בני אדם על מושג ה"זכות" וישתדלו לתת לו איזה יסוד, שמקורו בתחבולות השכל ונכליו, עד שבאה המאה שלנו והבליטה לראשונה את ההתחקות על שרשי ההתפתחות ההיסטורית של "הזכות" הזאת. וזו ההתפתחות היא שהראתה שהזכות אינה כלל איזה דבר נורא ועמוק. הזכות התגלמה בצורת הפרלמנטריסמוס. נתהוו הכתות, ש ה ג י נ ו פשוט על ז כ ו ת ן, כלומר, על כל זה שמביא תועלת לאותה המפלגה, אשר על עניניה עליהן להגן; אז נעשה ברור ש"ההיסטוריה אינה אלא מלחמת ענינים שונים, והזכות אינה אלא התגלמות נצחונם של אותם הענינים אשר להמפלגה היותר תקיפה".

זוהי הצורה שקבלו הצדק והמשפט תחת השפעת המטריאליסמוס האיקונומי. אבל לא ארכו הימים ואנשים בעלי עין חודרת, הבקיאים בהסתכליות, ראו ונוכחו, שתורה כעין זו מעמידה בסכנה גדולה את כל הקולטורה, אשר רכשה לה האנושיות במחיר קרבנות רבים וכחות אבירים. ובספרו של הרזנר "שאלת הפועלים" כבר מוצאים אנחנו אזהרה אחת נכבדה בנידון זה. החכם הזה מספר שאגודות פועלים רבות, אחרי התחברן ואחרי ראותן שהתאגדותן מועילה הרבה להטבת מצבן החמרי, חדלו מקבל חברים חדשים לתוכן, משום שעינן היתה צרה בחלק הריוח שיהיו נוטלים חבריהן החדשים מעסקיהן המצליחים. עובדא כמו זו אי אפשר לבלי השוב אותה לפרי החיים המיוסדים על אדני תורה אינואיסטית. אכן קולות בודדים כמו אלה לא היו מטים לצדם את דעת הקהל ונשארים לרוב פורחים באויר. כך היה נוהג עד השנים האחרונות, אבל בימינו נעשו מורגשים שנוים עיקריים בהבנת החיים הסוציאליים, ערכיהם ומגמותיהם. ר ו ח ו ת חדשות, שלא שערון הראשונים, התחילו מ נ ש ב ו ת בעולם העיון והמעשה, והן שהביאו לידי מהפכה עמוקה גם במקצוע ההשקפות המוסריות.

הראשון שהרים את קולו הוא דוקא אידוארד ברנשטיין, מי שהיה אחד המרקסיסטים — וממילא היה גם אחד המטריאליסטים האיקונומיים — היותר אדוקים (בספרו: "השערותיו של הסוציאליסמוס", שטוטגרט). בהיותו נתון במדה מרובה תחת השפעת רבותיו והכת שלו, הוא משתדל קודם-כל להוכיח שגם מרקס ואינגלס חברו — וביחוד זה האחרון — חזרו במקצת לסוף ימיהם מדעותיהם הקודמות והתחילו משוחחים בחשיבות האידיאולוגיה בתור מניע ההתפתחות של החיים הסוציאליים. "צריכים היינו — אומר אינגלס באחד מכתביו משנת 1890 — להטעים את הגורם הכלכלי קבל מתנגדינו, שכחשו בו, ולא אז היו השעה, המקום והמקרה המוכשרים לנתינת המשפט הראוי ליתר הגורמים המשתתפים בחליפות הענינים". "צורות המשפט השונות — אומר ברנשטיין — התורות הפוליטיות, היוריות והפלוסופיות, ההשקפות והעיקרים הדתיים כבר קרוים במכתבים הנזכרים — גורמים משפיעים על מהלך ההיסטוריה, מניעים יוצרים ומסמנים לפעמים קרובות את צורתה של זו" (שם, עמ' ז') "ההתפתחות הפוליטית, הזכותית, הפלוסופית, הדתית, הספרותית, האומנותית וכו' — אומר אינגלס במכתבו משנת 1895 — מיוסדה על האיקונומית. אבל כלם ביחד פועלים איש על רעהו ו ע ל ה ב ס י ס ה א י ק ו נ ו מ י". עלינו להודות — מוסיף ברנשטיין משלו — שלכל האמור כאן יש צלצול נבדל לגמרי מזה שאנו שומעים בדעותיו של מרקס הראשונות (שם ע"מ ז'-ח'). "מצב החברה האיקונומי, שהושג עד היום, נותן דוקא בזמן הזה שדה יותר רחב לעבודתם העצמית של הגורמים האידיאולוגיים בכלל ו ה מ ו ס ר י י ם ב י ח ו ד". "מפני זה עצמו יותר רופף ואמצעי הקשר אשר בין ההתפתחות הטיכנית-האיקונומית והתפתחותם של יתר המוסדות הסוציאליים, וממילא מתמעטת גם פעולת הכרחיותה הטבעית של הראשונה על התהוות הצורה של האחרונה" (שם עמ' י"-י"א). „אם כי אני מסכן את נפשי — אומר ברנשטיין להלן — להיות נחשב לאיש מחזיק בדעותיה של הבורג'ואזיה הקטנה. בכל זאת הנני מחליט שהאיקספרופריאציה של קנין היחיד לשם טובת הכלל (כשהשעה צריכה לכך) בלי מלוא חסרונו של היחיד הזה אינה אלא חמס פשוט, אם גם יציגוהו לפנינו בלבוש איזה משפט דחוק" (שם עמ'

קס׳א־קס״ב). וברור שבהסכם לאותה נקודת המבט עצמה הוא מספר (שם עמ׳ קפ״ה־קפ״ו) בהנאה נלויה גם את זה, שועדה של כת הפועלים האנגלית העומדת ברשות עצמה פנה במכתב חוזר אל סניפיו בבקשה שישתדלו להרחיק מכלוביהם את שתית המשקים החריפים, המסייעה להשחתת המדות. נראה שכשם שכל צעד לפנים במהלך המוסריות מרוה אותו עונג רב, כך ממררים חסרונותיה את חייו, ושוב הוא מתאונן בסוף ספרו על העול הנעשה להמעוט בשעה שהרוב מסדר את הענינים בכח מספרו הגדול בלבד רק לטובתו ולהנאתו.

אלו הן הרוחות שהתחילו מנשבות בימינו באירופא ומעסיקות את מוחו החושב של האדם התרבותי. זו המוסריות העלובה קמה שנית אחרי בלותה לתחיה ובאה להפרות את ההיסטוריה ולפעול על מהלכה.

א ל י ה ו ח י י ם ר ח ל י ן.

בארצות המערב.

כה.

לעתיד לבוא יטרח החוקר ההיסטורי הרבה להמציא לבני דורו ציור קולטורי מחיי אחינו בארצות המערב, על דבר שאיפותיהם הקולטוריות, מאוייהם המוסריים, פעולותיהם המדעיות והלך נפשם. בלי ספק בתור חוקר נאמן יחפש אחרי כל הציונים והרשימות ההיסטוריים אשר ב מ כ ה ״ ע ל ב נ י י ש ר א ל, אחרי שבודאי יאמין כי הם תמצית החיים הרוחניים של אחינו, או שהם לכל הפחות סימני ה ת ר נ ש ו ת החיים האלה, כשם שחפש וחקר ההיסטורן הנודע היינריך טריטשקי במכה״ע, ואפילו במודעות מצא רשמי ההיסטוריה. ואולם כדי שלא יכשל החוקר בימים יבואו, הנני לצייר בלי שום הפלגה ונוזמא את מהות מכה״ע לישראל בגרמניה, ואפשר כי לעת מצוא אדבר גם על שאר מכה״ע הלועזים לישראל בכל ארצות המערב.

השפעת מכה״ע היא בכלל רבה ונמרצה. אין רצוני להכנס הפעם בחקירה עמוקה, אם ההשפעה הזאת היא לטובה או לרעה, אבל על כל פנים יצא לנו מזה, כי בהיות ההשפעה רבה, הנה אלו השתדלו העורכים והסופרים בדבר, כי אז היה באפשרות להשפיע לטובה על הצבור באמצעות הספרות העתית. ואולם במה דברים אמורים במ״ע מדיניים, כי כמה שתגדל פעולתם על העם, אין לפעולה זו דמות וערך להשפעת מכה״ע על אחינו. כבר נתתי לבי זה כמה, לדרוש ולחקור בדבר, עד כמה וקוקים אחינו במערב אירופא אל מכה״ע, אל כל מה שנדפס ונאמר בפומבי. לבי אומר לי, כי ה ח ו ש ה צ ב ו ר י גדול באחינו מאשר ביתר העמים, ודבר זה יבואר לנו בלי ספק על ידי כמה סבות ומאורעות. כבר אמר ר׳ יהודה הלוי בזמנו, כי עם ישראל הוא ל ב ה א ו מ ו ת, והאבר הזה הוא עלול יותר לקבל השפעה ולחוש משאר האברים. על ידי זה יבואר לנו ענין ה ה ת ר נ ש ו ת ה י ת י ר ה של היהודים, אשר על נקלה יתקצפו ויתרגזו ויצטערו. הם עומדים במרכז החיים בראש הומיות: הם נפעמים ונרעשים ביותר, ורוח סוער ירגיז את עורקיהם וירעיש את מיתרי לבם. דמיונם כאדם הממשמש תמיד בדופקו, הבודק תמיד במצב בריאותו. פלוני אומר לו: מדוע פניך רעים? וכבר הוא מתחלה ומתבהל. על כל הנדפס במ״ע עליהם לטובה יתפעלו הרבה; פלוני הלל אותם, דבר עליהם טובות, או אפילו הלל רק את פלוני היהודי – ישועת ישראל קרובה לבוא וצדקתו להגלות. פלוני חלל אותם ודבר בגנותם, או כי פלוני היהודי נכלם – הוי, מה רעים ומרים חיי הגלות! היהודים אינם ק ו ר א י ם במ״ע כשאר בני אדם, אלא ש ו א ל י ם ו ד ו ר ש י ם בהם, מ״ע נחשב בעיניהם כדברי האורים והתומים, ואפילו האולת היותר עצומה תכנס בלבם. אל יהא הדבר הזה קל בעיניך, כי על ידו יבוארו לנו כמה חזיונות בחיי עמנו. אחינו אוהבים הפרסום והכרוז, את החיים הצבוריים והחברתיים, וכה״ע הם הד קול החיים האלה.

ואולם, כאמור, רק מכה״ע המדיניים ישפיעו הרבה על הצבור הישראלי, בהפלגה יתירה, שהיא בלי ספק מין מחלה מוסרית. אפילו בענינים הנוגעים להיהדות פנימה לא יזדעזעו, מלבד אם נדבר בהם באיזה מ״ע מדיני. לפני ירחים אחדים פרסם מ״ע מדיני מאמר על דבר מאכלי היהודים, והדברים היו דברים אשר כל תינוק מישראל יודע אותם בבירור יותר גדול מאשר ידע אותם הכותב (כותב המאמר היה יהודי, אשר לעת זקנותו שמע בפעם הראשונה את „הנפלאות" ההן ונתפעל עליהן הרבה), ותיכף מהרו מכה״ע לישראל לשוב ולהדפיס את ה„חידושים" הנפלאים האלה. הבקיאים בטבע אחינו בגרמניה אם יחפצו להשפיע על הצבור באיזו הצעה ועצה, ישתדלו להציע דבריהם במ״ע מדיני ואז יעשו דבריהם רושם נמרץ על הקוראים העברים. אם, למשל, יכתוב על דבר החסרונות העצומים בהנהגת הקהלה באחד ממכה״ע לישראל, לא ישים איש לב לדברינו. הפרנסים לא ישפילו את כבודם אף להשיב על הקטרוג הזה. מ״ע ישראלי כתב – מה הוא מ״ע כזה, כי נשים אליו לב? ואולם אם יבואו דברים כאלה במ״ע מדיני, אז יהיה רעש גדול במחנה. פרנסי הקהלה יבהלו ושמשיהם יחפזו, וסופרים חרוצים יבוקשו, להשיב בטוב טעם על דברי הקטרוג הזה, וכי יפגשו איש את אחיו, ישאל זה לזה: השמעת או קראת את הנאמר עלינו במ״ע פלוני?

על פי הדברים האלה ישער הקורא בארצות רחוקות, מה הוא ענין מכה״ע לבני ישראל בגרמניה: עסק לבטלנים והולכי בטל, סימני השפלות והדלות של החיים הקולטוריים. מספר הקוראים במ״ע האלה הוא מעט מאד, ואותם הקוראים הם על פי הרוב רק „המשרה ב בקדש", רבנים, חזנים, שמשים, ורק לעתים רחוקות ישפיל „בעל בעמיו" את נפשו, לשים עיניו על הנדפס במ״ע כזה, היינו אם נזכר שמו לתהלה, כי נתעלה למעלת „יועץ סתרי המסחר", או כי זכה לאות כבוד מדרנה ששית או שביעית, או כי נולד לו בן, או כי נתארסה בתו. בענינים כאלה עסוקים מכה״ע לישראל. זולת זה יש להם עוד דברים חשובים: בקהלה פלונית מלאו להשוחט עשרים וחמש שנה מעת החל לשרת בקדש; השוטר נכנס לבית התפלה בשעת העבודה והעבודה מצאה חן בעיניו; פלוני השר דִבֵּר טובות על היהודים; אומרים כי אמר המלך למנות את פלוני היהודי לשר הממשלה, בתנאי כי ימיר את דתו, ופלוני ענהו: יהודי אני בכל לבי ונפשי (ובגליון הבא מכחישים את השמועה, כי לא היו דברים מעולם); פלוני הבישוף קבל את הרב בסבר פנים יפות, ואמר כי אין מן הראוי להעליל על היהודים שהם כלם אוכלי אדם ושוחטי בני הנוצרים. זהו תוכן מכה״ע לישראל, ובזה הם עסוקים תמיד.

אין כונתי לקטרג על עורכי מכה״ע האלה, שהרי יודע אני את נפש האמללים האלה, אשר בלי ידיעות חשובות כאלה לא יוציאו שנתם. עם כל זה יש מדרגות שונות גם בזה. יש אשר העורך אומר לנפשו: גורל אחד לה׳ וגורל אחד לעזאזל; את חצי הגליון אמלא בדברי הבל ורעות רוח, כדי לעשות רצון הקוראים ולהכין להם מטעמים כאשר יאהבו, ואת החצי השני אשים לקנות סעודה ואשתדל להמציא להקוראים על ידו דברי חכמה או מאמרים הנוגעים בשאלות היהודים והיהדות. ואולם גם בזה יפגוש כמה מעצורים ומניעות. סופרים אמתים בעלי כשרון ספרותי, בעלי ט ע ם ספרותי, מעטים הם, אשר יתנו ידם למ״ע ישראלי, וזהו מטעם פשוט: כה״ע הישראלים בעניותם ודלותם אינם משלמים שכר סופרים, או כי ישלמו דבר מועט. רוב הכותבים הם רבנים ומורים בערים הקטנות, אשר יכתבו בכדי להתפרסם (שמא יזכו על ידי זה למשרה יותר הגונה), או יכתבו מרוב השעמום והבטלה בעירם הקטנה, או יכתבו בכדי להשתכר אגורות כסף אחדות, כי בענים הרב והנורא גם השכר המועט הזה נכנס בחשבון הכנסותיהם. המאמרים הכתובים בידי אנשים כאלה נושאים עליהם תו הבטלנות והדלות הרוחנית. מגוימים הם על כל דבר, איזו שיחה קלה של סופר נוצרי תהיה בעינם ל„קדוש השם", איזה לבלר מבני הנכר, אשר ידבר בשבח היהדות, יהיה להם לסופר מפואר, איזה מאורע קטן יהיה להם ל„חזון יקר מבשר ישועה", וכדומה מן הגוזמא וההפלגה; ובכלל יחסר להם הכשרון, לכלכל דבריהם במשפט ולכתוב בסגנון נוח ורצוי להקוראים. עם כל זה די הוא, אם העורך הוא נקי הדעת ו נ ק י כ פ י ם, אשר ישתדל בכל כחו, להרחיק את מכה״ע שלו מן האולת, אשר ימשש אותה איש בידים,

ולהחזיקו בנקיות, שלא יהיה קיתון של שופכים, או שלא יהיה, מה שהוא גרוע ביותר, כלי אומנות של רמאות. מ"ע כזה יש אחד בברלין, אשר פיליפזון יסד אותו, ועורכו עתה הוא אדם כשר, אשר בהכיעור ובדומה לו לא ישלח את ידו.

ואולם שאר מכה"ע הישראלים אינם ענין בפני עצמם, אלא אמצעי לגבי עסק אחר. יש מכתבי־עתים אשר נוצרו בכדי להרחיב את האורתודוכסיה בגרמניה. על דבר האודתודוכסיה הגרמנית אדבר במקום אחר ברחבה; בזה אצייר רק את מכה"ע המדברים בשמה. מ"ע אחד יש בנגב גרמניה, אשר מדרכו לנבב תמיד דברים בשם היהדות, או יותר נכון בשם „תורתנו הקדושה", ואין לשער את רוב הפתיות והאולת המובאה בו בשם „תורתנו הקדושה". זו חוגרת בלי ספק שק וסופדת על חלול כבודה, על דברי ההבל האמורים בשמה ולכבודה. פעם אחת הביא מכה"ע הזה כחמשים מאמרים על דבר קדושת השבת, ורב לנו אם נזכיר, כי שני מאמרים הקדיש למצות „לחם משנה", אחרי כי „מנהג ישראל תורה היא" לכסות במטפחת את הלחם בעת שמקדשים על היין, וכי סומכים ככר לחם אחד על אחיו, ויש בזה טעם מוסרי נעלה ונשגב. אחד הבחורים הפולנים שהתגורר בברלין חמד לו לצון לפני שנים אחדות ופרסם מאמר במה"ע ההוא לאמר: הרימו מכשול מדרך עמי! (העורך הוא ע"ה, ודברים האלה בכתב מרובע הכשילו אותו) ראה ראיתי יראים ושלמים בעירנו נכשלים מבלי דעת ובונים סכתם על הגנות ועל העליות, והרי היא משנה מפורשת: סכה שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה, ולכן על המהדרין להזהר בדבר וכו' וכו'. הדברים האלה נדפסו, ואחרי אשר השמיעו איזו אנשים מבינים קול צחוק אדיר, התנצל העורך כי „מפני איזו סבה ומטעות המגיה" בא המאמר במכה"ע שלו שלא מדעתו. על כל פנים נדע על פי ספור המעשה ההוא, מה טיבו של עובר זה.

ואולם גם על האנשים האלה יש ללמד סנגורים: תמימים הם אתנו; פיהם ולבם שוים. כל יהדותם היא באמת רק גבינה שנעשית בהכשר, חמאה של יהודי, פת של נחתום משלנו וכדומה, וזולת זה אין להם בעולם היהדות כלום. הם עצמים שנתאבנו ברבות הימים, והם חיים, בנוגע לרגש דתם, בעולם ישן נושן, ואינם יודעים כלום מכל מה שנתחדש בעולם הישראלי זה מאה שנה ויותר, וגם אין להם שום מושג מן הרוחות שנשבו במחנה ישראל בדורות קדומים. על כל פנים אינם גורמים הפסד מוסרי, כי הקוראים הם אנשים כלבבם ודעותיהם כדעותיהם של אלו. ואולם בלעדיהם אנחנו מוצאים עוד אנשים אחרים, אשר הספרות העתית היא אומנותם: אלו אינם לא צדוקים ולא פרושים. אלא מתראים כפרושים, עושים עסק ביהדותם, ואלו הם מבלי העולם הישראלי בגרמניה ובשלהם באה היהדות עד הדיוטא התחתונה.

על דבר המין הזה (אחרון אחרון חביב!) אדבר בפרטות בפרק הבא.

ש. ב"ד.

בְּרוּסְיָה,

(על יהודי קורלנדיה).

אינני יודע עד כמה נכונים דברי מאן דאמר: לכל מדינה ומדינה יש יהודים לפי זכותה. אבל אין לכחד כי בכל מקומות מגוריהם הולכים היהודים אחרי הרוב, אחרי עם הארץ שבקרבו הם יושבים. דבר זה בדוק ומנוסה. כן היה הדבר גם בימים אשר חומות הגיטו הבדילו בין ישראל לעמים — ואף כי בזמן הזה. אלא שיש יהודים המקבלים משכניהם רק את מנהגיהם הגרועים, ויש יהודים המקבלים גם את הרע וגם את הטוב. בכלל נוכל להחליט כי עם העומד על מדרגת תרבות עליונה, משפיע על היהודים אשר בקרבו גם לטובה גם לרעה; תחת אשר משכניהם העומדים על מדרגה שפלה, מקבלים היהודים רק את הרע. וסבת הדבר פשוטה מאד: המדות היפות של עם קולטורי, בולטות ונראות לעין כל יותר ממדותיו המגונות, לכן לומד היהודי המחקה מטבעו, לחקות גם את הטוב שבאותו העם; תחת אשר העם העומד בשפל המדרגה, אין טובו הטבעי נגלה אלא לאחרי עומק העיון, כי הוא מכוסה בשכבה עבה של מנהגים גסים ומדות מגונות, לכן אין היהודי לומד ממנו אלא את גסותו, ואת טובו הנסתר איננו רואה ואיננו יודע.

גם זאת צריכים אנחנו להוסיף, כי במקום שהיהודים נמצאים במספר קטן, הם נוחים יותר לקבל מנהגי שכניהם; תחת אשר במקום שהיהודים מרובים באוכלסין, הם „עומדים בעינם" ושומרים את תכונתם המיוחדת ימים רבים, ולא על נקלה ילמדו אל דרכי שכניהם הטובים — כי לעשות כמקולקלים שבהם הם לומדים על נקלה.

מתוך ההקדמות האלה תתבאר לנו סבת ההבדל העצום אשר בין יהודי קורלנדיה ובין היהודים שבשאר מדינות רוסיה. היהודים קבעו ישיבתם בקורלנדיה זה רק כמאה שנה; קהלות גדולות לא היו במדינה זו וגם אין בה עתה; ועם הארץ, הלא הם האשכנזים הבאלטים, אשר בתוכם התישבו היהודים במתי מעט, הם עם קולטורי מצוין, — לכן קבלו היהודים על נקלה מאת שכניהם אלה את כל נמוסיהם ומדותיהם, עד כי אין בין האשכנזי הבאלטי ובין היהודי הבאלטי אלא הדת וקלסתר הפנים בלבד. כל „סימני הנגע" הרוחניים (שבאמת אינם אלא סימני הגלות) שמנו אוהבינו ושונאינו ביהודי רוסיה, אין רשומם ניכר כמעט כלל ביהודי קורלנדיה, ביחוד באותם שבפנים המדינה, בתוך תוכה של קורלנדיה, בערים הרחוקות ממסלת הברזל ומגבול ליטא. אין בהם אותה הפזיזות, הערמומיות, ההזיה, העצלות, הפחדנות, העקשנות, ה„בטול", החוצפה, חוסר הנקיון, חוסר הנמוסים, וכל יתר „סימני הנגע", ככיכול, של יהודי הגיטו. היהודי הקורלנדי הוא אשכנזי באלטי גמור: מתון, פשוט, שוקד מאד על מלאכתו, פרקטיקן, ענו, בעל רגש צבורי, נכנע לאבטוריטטים, מדקדק מאד בנקיות, בסדרים ובנמוסים חצוניים, וביחוד בעל רוח שאנן אוהב את ה„געמיטליכקייט" וחביב מאד מאד לבריות. יהודי התחום אין לו כל מושג מאותה הנעימות, השאננות ונחת הרוח, הסובבות את האדם הבא לבית יהודי קורלנדי. אין זו אותה „הרחבת הדעת" הבאה מתוך דירה נאה וכלים נאים, כלומר מתוך עשירות. לא! זוהי „געמיטליכקייט" טבעית הבאה מתוך הלב ושאינה צריכה כלל לעשירות בשביל שתתגלה.

אמנם אין לכחד כי מלבד השפעת השכנים, הועילו גם תנאי הפרנסה הקלים להבדיל את יהודי קורלנדיה לטוב מכל אחיו שבגולה. האשכנזים הבאלטים קוראים לקורלנדיה „גאָטטעס לאַנדכען". ובאמת היתה המדינה הזאת כגן עדן ליושביה, וגם ליהודים אשר באו להתגורר בה. יושבי המדינה הזאת ידעו תמיד רק את מנעמי הקולטורה, ולא את יסוריה: הם ידעו את טוב החיים, אבל לא את הלוקסוס. הם ידעו את ההשכלה כפי שהיא דרושה לחפץ אדם מן הישוב, אבל לא את תחלואיה הקשים; הם ידעו את מלחמת החיים כפי שהיא נחוצה להתפתחות האֶנגריה שבאדם, אבל לא את ההתחרות המגונה המכלה מנפש ועד בשר. בקצרה, הם ידעו כמעט רק את הערב ואת המועיל שבחיי קולטורה, מבלי שידעו את הרעות והצרות הכרוכות בחיי תרבות. — גם שעבוד גלות לא ידעו יהודי קורלנדיה במדה מרובה. בתנאים טובים כאלה לא יפלא אפוא כי התפתחו מדותיהם ותכונתם

בדרך הטבע, עד כי נשתנו מן הקצה אל הקצה מאחיהם התחומיים אשר חייהם אינם כלל חיים טבעיים.

ובכל זאת עלינו להודות כי לא תנאי החיים בלבד שנו את יהודי קורלנדיה לטוב. הסביבה האנושית היא שנרמה יותר מכל לשרש מקרבם את סימני הגלות ולעשותם לאנשים מן הישוב במיטב מובנו של המבטא. יש הרבה מקומות ברוסיה אשר שם נמצאים היהודים בתנאי חיים טובים, ובכ״ז אי אפשר לדמות את היהודים ההם ליהודי קורלנדיה — יען כי שכניהם הם אינם דומים לשכניהם של אלו.

ביחוד מצוינים יהודי קורלנדיה מיתר אחיהם בזה, שתרבותם היא קנין הכלל. יש מקומות בארצנו שהיהודים הזכרים הם בעלי תרבות, והנשים הן ממש פראות; או שהנשים הן בנות קולטורה והזכרים הם חסרי תרבות; או יש אשר העשירים הם אנשים מנומסים והבינונים והעניים אינם יודעים כל תרבות. לא כן יהודי קורלנדיה: הם כלם בני תרבות ואנשי נמוס, הזכרים והנקבות, הזקנים והנערים, העשירים והעניים. אמנם אין כלם דומים במדת השכלתם: יש ביניהם נאורים נמורים, ויש אנשים פשוטים שלא למדו מאומה; — אבל לכלם יש חלק במנהגי דרך ארץ וכמדות הקולטורה. העני והבור שביהודי קורלנדיה הוא מנומס ונעים בהליכותיו ובמדותיו האנושיות יותר מן העשיר הנאור שביהודי התחום. גם ה„קבצן" היהודי שבעיר קטנה בקורלנדיה יכול להיות למופת בתרבותו להרבה „בעלי בתים חשובים" שבתחום המושב.

יודע אני כי יהודי התחום „מבטלים" את אחיהם הקורלנדים עם כל נמוסיהם ותרבותם. הם קוראים להם: אשכנזים שוטים, מפני שאינם „מפולפלים ומחודדים" כמוהם. אבל הלואי שהיו כל יהודי רוסיה „שוטים" כיהודי קורלנדיה! אין לכחד כי יהודי קורלנדיה אינם, עפ״י רוב, חדי השכל ומהירי השנה כאחיהם הפולנים או הליטאים. מלחמת החיים (החומרים והאזרחיים) לא קשתה עליהם כל כך, לכן לא נצרף שכלם בכור עני. גם למודי נפ״ת לא נפרצו ביניהם, לכן לא הוחד שכלם מקדמות נעוריהם. אבל בנוגע לכשרונות טבעיים אין הם נופלים מכל אחיהם, ובהתמדתם ובשקידתם הם עולים עליהם. לא רב מספר היהודים הקורלנדים (לערך כדי שליש ממספר היהודים שבעיר ווארשא לבדה), ובכ״ז יצאו מקרבם המון אנשים מצוינים ונודעים לשם בכל העולם, בכל מקצעות המדעים ומלאכת מחשבת. והיהודי הקורלנדי שעלה למדרגת השכלה עליונה ושוכה לשם גדול בעולם המדעים או במלאכת מחשבת שונה מאד מאד מן היהודי ה„מלומד" והמפורסם שמוצאו מתחום המושב. „מלומד" כזה מתחום המושב איננו כלל וכלל „איש נעים": הוא מתנפח ומתגאה, הוא מתנהג תמיד כ„קבצן שעלה לגדולה" ואולם היהודי המלומד והמפורסם שמוצאו מקורלנדיה הוא „געמיטליך" כל הימים, נוח לבריות, נעים בחברה ומלא ענות חן.

חיי המשפחה של יהודי קורלנדיה — זהו חזון שאיננו נפרץ כלל בין יהודי התחום. מריבות, קטטות, קללות, נדופים — הלא הם הסימנים המובהקים שבחיי המשפחה בתוך התחום. האיש ואשתו אוהבים זה את זה — אבל לחיות בשלום לא יוכלו; הן לא „אשכנזים שוטים" הם כי יקפידו על הנמוס! אדרבה, הקטטות, הקללות והנדופים הם הם התבלין שבחיי המשפחה בתוך התחום. קללות מגוונות — אלה הן קריאות החבה של האשה הישראלית בתחום; כמובן, היא אוהבת את בעלה מאד, וכשתנוח מועפה היא מתפללת לה' כי כל קללותיה תחלנה על „יערות שוממים". וזהי לפי דעת רבים מסופרינו ה„פואיזיה האמתית" שבחיי המשפחה בתוך התחום: מקללים ומגדפים זה את זה, ובכל זאת אוהבים זה את זה. ומה יפה הוא „בקשת המחילה" אחרי הקטטות והקללות! ומה נעים הוא השלום והמנוחה הבאים אחר סערת חמה כזו! האין זאת?... הלא כן היא גם דעת היהודי התמים; וכי אפשר לו לנכרי לחוש ולהרגיש מעין אותו התענוג שמרגיש היהודי בצאתו מן „הסוכה" בלילה והוא כלו קופא ורועד מקרה והוא יושב בביתו להתחמם ליד התנור... או: האפשר לו לנכרי להרגיש מעין אותה הרחבת הדעת שיש לו ליהודי בליל הפסח בהיות מעונו נקי ומופנה מכל החלאה והזוהמא שבהם היה שקוע כל ימות השנה... האנשים התמימים האלה אינם יכולים לשער כלל שאפשר לו לאדם לחיות כל ימות השנה בנקיון ובטהרה, ולהרגיש בכ״ז הרחבת הדעת. וגם רבים מסופרינו בתוך התחום אינם יכולים לשער כלל שיש בחיי משפחה „פואיזיה" אחרת לגמרי, לא כאותה המצויה במשפחות ה„תחומיות", הבאה בעקב השלום והמנוחה הארעית אחרי הקטטות והקללות התמידיות.

חיי המשפחה של יהודי קורלנדיה הם חיי מופת, חיים מלאים פואיזיה אמתית, לא פואיזיה דיקדנטית וסימבולית. האיש והאשה לא רק שהם אוהבים זה את זה, כי אם גם מכבדים זה את זה. גם בבית של יהודי קורלנדי מתוך השדרות התחתונות לא ישמע קול מדנים, ואצ״ל קול קללות ונדופים! שלום ומנוחה באהליהם, אחדות גמורה בין האיש ובין האשה. האיש הוא המפרנס והאשה היא עקרת הבית, האם, המחנכת. האשה יודעת כי היא יכולה לסמוך ולבטוח בבעלה בכל דבר הנוגע לעניני פרנסה, והאיש יודע כי הוא יכול לבטוח באשתו בהנהגת הבית ובחנוך הילדים. ובאמת מומחים וזריזים וחרוצים הם גם שניהם, כל אחד במקצוע שלו. אין בין הזכרים שלנו „מפרנס" בדוק ומנוסה כיהודי הקורלנדי; ואין בין הנקבות שלנו „בעלת בית" חרוצה, אם משנחת ומחנכת פקחית — כיהודיה הקורלנדית. ואולם יש בין היהודיות הקורלנדיות גם העוזרות לבעלן בעסקיהם ובמסחרם — אבל כמה שונות הן הנשים העסקניות הללו מן התגרניות שבתחום המושב! זריזות וחריצות ובעלות תכלית הן הרבה יותר מאחיותיהן שבתחום, ובכ״ז לא ניכר בהן כלל כי תגרניות הן. רכות ונעימות ומנומסות הן, כאלו לא היה להן שום „עסק"; ולמרות השתתפותן בעסקי בעלן אינן מזניחות את ביתן ואת חנוך ילדיהן במאומה.

היהודיה הקורלנדית — ביחוד במפלגה הבינונית והעליונה — עולה עפ״י רוב על בעלה במדת השכלתה. הוא למד מעט, כי בקדמות נעוריו החל להתרגל ב„עסקים" למען יהיה ל„מפרנס" זריז ונשכר. והיא „בת עליונה", בעלת „דיפלום" ממדרגה הראשונה, בקיאה בלשונות ובחכמות, מנגנת היטב בפיאנא -- בקצרה, מושלמת בכל המעלות. וגם נדוניתה יפה. בתחום המושב אין זווג כזה עולה יפה. היתכן?! עלמה אמידה משכלת היודעת את ה„מלה האחרונה" של המדעים והספרות, איככה תנשא לאיש גם אשר לא שמע אפילו את שמעו של ניעטצשע ושאיננו יודע אלא להרויח כסף נמאס! זווג כזה בתחום המושב אחריתו מרה מאד: היא שונאה ובוזה את בעלה, הולכת ומתמוגגת בשאיפות ל„אנשים כערכה", וכו'. במעון כזה אין שמחה ואין נחת.

ווונים כאלה היו והוים מעשים בכל יום בין יהודי קורלנדיה — הזוונים עולים יפה מאד מאד, הוא והיא מאושרים ושמחים, וביתם הוא מעון ה„געמיטליכקייט" מאין כמוהו! הוא אוהב ומכבד אותה, כי יודע הוא את ערכה בתור אשה ובתור אם; והיא אוהבת ומכבדת אותו, כי יודעת היא את ערכו בתור איש חרוץ וזריז („איין טיכטינער מענש")

והיא מושכת את בעלה אליה, אל מדרגת השכלתה היא; היא פותחת את לבו לחכמה ולספרות. בשעות שהוא פנוי מעסקיו בחוץ והיא פנויה מעסקי הבית, הם קוראים יחד בספר, והיא מבינה לו את הדבר הקשה ממנו. וברבות הימים ישוו זה לזה גם במדרגת ההשכלה — כמו שהיו דומים מראש בתרבות ובנמוסים — כי הוא ירויח הרבה בחברת אשתו המשכלת, והיא תשכח הרבה מ„השכלתה" ע"י הצטמצמותה בעסקי הבית וביחוד בחנוך הילדים. כי בנות ישראל בקורלנדיה עודן „פתיות ותמימות" מאד, כראוי ל„אשכנזיות שוטות": הן סוברות כמאן דאמר: אין אשה אלא לביתה ולבעלה ולבניה. הן דואגות קודם לכל לטובת ביתן, לטובת בעלן ולטובת ילדיהן בגשמיות וברוחניות. הן משתמשות בהשכלתן למעשה; הן לוקחות מההשכלה כל מה שאפשר להשתעבד אל החיים המעשיים — ואת החקירות המטפיזיות ואת „תקון העולם" ואת „שנוי הערכין" הן מניחות לבנות „התחום" החכמות והחריפות — הן מחזיקות בפתגם הידוע: יטאטא כל איש לפני פתח ביתו ונקתה כל הארץ.

הנשים העבריות בקורלנדיה ראויות להקרא בצדק בשם „המין היפה" — לא מפני שהן יפות תאר ויפות מראה, כי אם בגלל יפי נפשן וטיב מדותיהן האנושיות. רגש החובה התפתח בקרבן במדה שאין למעלה ממנה. את תורת התרבות: „הוה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות" הן מקיימות בכל פרטיה ודקדוקיה, ולא כמצות אנשים מלומדה, כי אם מפני שכך הוא טבען ומזגן. מדת ה„אלטרואיזם", זאת המדה שהיתה ללעג ולקלסה בדורנו החמרי והאינואיסטי, היא המדה הטבעית שלהן: הן מוסרות נפשן לטובת אחרים, בלי שום „ריקלמה" ובלי שום התפארות. ומה גדול כח סבלנותן! בעת צרה אין הן כאובדות עצה, לא תתרוצצנה כמשגעות, לא תצרחנה ולא תצוחנה כפראות; הן כובשות את צערן, מתגברות על מכאובי, ובדעה צלולה ומיושבת הן עושות מה שנחוץ לעשות, והן יודעות למצוא את העיקר שבדבר ולהחיש עזרה מאין כמוהן. ומה טובות, מה חרוצות ומה מחוכמות הן בכלכלת חולים! ומה מצוינות הן במדת ההסתפקות! אמנם גם היהודיות שבתחום מסתפקות במועט עד מאד, אבל רק העניות מבטן שלא ראו מעולם בטובה; תחת אשר נשי האמידים והעשירים אינן מסתפקות כלל וכלל במועט, ואם יהפך עליהן הגלגל ומעמדן יהרס, לא תוכלנה לותר על פזרונתן ומררו את חיי בעליהן בתאניות ואניות וגם בקללות וגדופים על שאינם מספיקים להן את כל צרכיהן-מותרותיהן. לא כן היהודיות הקורלנדיות: גם בנות העשירים אינן מתרגלות בבית אבותיהן בהתפנקות ובמותרות אסורות, ובבית בעליהן הן אשות חיל, צופיות הליכות ביתן בחשבון ובזהירות; ביתן ערוך בטוב טעם, בנוי וב„געמיט-ליכקייט" נחמדה — אבל בלי פזרונות. ובבוא ימים רעים לא תמררנה את חיי בעליהן בטענות ותביעות, כי אם הן משכילות לערוך את משק ביתן לפי יכלתן, והן משוות חן והדר גם על המעט שנשאר להן.

ולפי שהיחס שבין איש לאשתו הוא טוב מאד ומלא הרמוניה ואחדות שלמה ואמתית, לכן גם היחס שבין ההורים ובין הבנים הוא טוב ויפה עד מאד. כי רק במקום שיש שלום בית אמתי, במקום שההורים אוהבים ומכבדים זא"ז, שם יש גם כבוד הורים מצד בניהם. אני מחליט בבטחה כי בכל תחום המושב אין מדקדק במצות כבוד אב ואם, כיהודי קורלנדיה. ביהודי התחום אנחנו רגילים לראות, כי הבן הנאור והבת הנאורה מתרחקים מהוריהם הפשוטים, מתביישים בהם ובוזים אותם. וביהודי קורלנדיה לא יראה ולא ימצא מחזה מעציב כזה. יש שם משפחות רבות מאד אשר האבות הם פשוטים מאד, הדיוטים גמורים, ובניהם ובנותיהם הם משכילים ונאורים ממדרגה הראשונה, ובכ"ז הם מכבדים את הוריהם במדה שאין למעלה ממנה, נכנעים להם ושומעים בקולם לכל אשר יאמרו להם. בכלל נחמד ונעים היחס שבין ההורים ובין הבנים בקורלנדיה: הבנים מוצאים בהוריהם לא רק אב ואם, כי אם גם רֵעַ ורֵעָה. האב מתהלך כְּרֵעַ עם בנו ובתו הגדולים, והאם היא רעה נאמנה ויועצת ובעלת סודם של בנה ובתה הגדולים. ומה עזה ומה חמה אהבת ההורים והבנים זה לזה! האהבה הזאת שתקנית היא. מנומסת היא, לא תגלה בקולי קולות; ההורים לא יחרישו אזני זרים בספורים על אדות „חכמת" בנם ובתם, לא ישתבחו בעיר כי יש להם בחור טוב או בתולה משובחת—אבל אהבתם עזה וחמה, והם שוקדים לטובת בניהם הגשמית והרוחנית, הרבה יותר מיהודי התחום המוגיעים את כל איש בספורי נפלאות על אדות בניהם.

בתנאים כאלה מובן מאליו כי חנוך הילדים עומד על מדרגה גבוהה מאד בקורלנדיה. הילדים מכל המפלגות, אפילו בני עניים, מקבלים בביתם חנוך גופני וחנוך מוסרי ותרבות, שאי אפשר למצוא כמותו בתחום המושב, אפילו בבתי העשירים והנאורים. בתחום המושב יש אנשים ונשים רבים מהמפלגות „המשכילות" המרבים לשיח ולפטפט ע"ד חנוך הילדים. הם מדברים גבוה על חנוך הרצון, על התפתחות הכרקטר, ועל כמה וכמה ענינים מופשטים שקראו בספרים. אבל כל דבריהם אלה אינם אלא פטפוטי מלים בעלמא — ולמעשה אינם משתמשים בהם כלל (ממש כאותם ה„מלמדים" שהתפקרו הממלאים את חללם של מכה"ע שלנו בפרזות „פדגוגיות" שאינם מבינים כלל את פירושן). האנשים האלה אינם יודעים, כי לא המדרש הוא העיקר כי אם המעשה. וגם זאת אינם יודעים, כי שלום בית הוא התנאי הראשון והעקרי להצלחת חנוך הילדים. גם אם יהיו האבות חכמים כשלמה, וגם אם יקיפו את בניהם באומנים ובאומנות ובמורים מצוינים, לא יצליח החנוך האנושי של בניהם, אם אין ההורים חיים חיים אחדים, אם אין הילדים רואים בבית הוריהם חיי משפחה יפים ומנומסים, אם אין הילדים רואים שהוריהם אוהבים ומכבדים זא"ז באמת ובתמים. ויען כי חזון חיי משפחה כאלה אינו נפרץ בתחום המושב, לכן אין שם ילדים המחונכים כהוגן ובתמים. חנוך הראש, חנוך השכל והרוח, אינו נזקק לשלום בית, לחיי משפחה; הבן והבת יכולים לרכוש להם הרבה חכמה ודעת, גם אם אבותיהם חיים כחתול ועכבר. אבל חנוך הלב, חנוך המדות האנושיות, החנוך המוסרי בכל פרטיו הרבים — הוא נקנה רק בבית, ורק בבית שהשלום והאחדות בו. — ויען כי בתי ישראל בקורלנדיה הם באמת מעונות השלום והאחדות והנעימות, לכן כל בניהם מחונכים כהוגן. והאם הקורלנדית היא מומחה מצוינת בחנוך הילדים, בחנוך הלב. היא בכלל בעלת תכלית, וגם ה„פדגוגיה" נחשבת בעיניה לענין שנוצר לתכלית מעשית ולא לפלפולא בעלמא. היא אינה מתפלפלת על אדות „שטות פדגוגיות", אבל היא מחליפה את חקות הפדגוגיה במעשים. ובכלל אין לה צורך בהלכות כתובות ובספרי פדגוגיה; לבה ותרבותה יורוה תמיד את אשר לה לעשות. הפדגוגיה שלה יוצאה מן הלב, מלבו של בעל תרבות אמתית; פיה ולבה שוים, היא מלמדת לילדיה את הטוב שהיא עושה בעצמה, בפועל ממש — לכן תצליח בהוראתה כי בניה מוצאים בה את כל המדות האנושיות שהיא מורה להם.

כן הם יהודי קורלנדיה; כן הם ה„אשכנזים השוטים". אמנם יש בהם — ביחוד בזכרים שלהם — גם מגרעות. החסרון הראשי שבהם

הוא זה שהם יבשים עד מאד. חוג מבטם ושאיפותיהם צר מאד. אין להם שאיפות חזקות. אין לבם פתוח לאידיאלים נאצלים. כל מעיניהם אך בביתם ובמסחרם, גם בעסקי הקהלה הם עוסקים בחריצות ובהתמכרות גדולה, כמנהג בני תרבות בעלי רגש צבורי ורגש החובה. אבל אין עינם ולבם הולכים מקיר עירם וחוצה. האידיאלים הלאומיים שלנו אינם נכנסים על נקלה אל לבם — ואולם בשנים האחרונות התישבו בקורלנדיה מספר קטן של יהודי ליטא, והם משתדלים להבין לקורלנדים את השאיפות הלאומיות שלנו, ובערים אחדות כבר נראו עקבות התעוררות ותנועה לאומית. נקוה כי ההתעוררות הזאת תאריך ימים. אבל ירא אני פן יביאו אחינו הליטאים למדינה הברוכה הזאת יחד עם השאיפות הלאומיות גם את מנהגי חיי התחום. ביחוד ירא אני את נשי הליטאים.

A.

במכתבי־העתים.

אם ימצא סופר פלוני לטוב לו להשקות את קוראיו איזו טפות מרות של אמת ואומץ אין די בלבו לעשות כדבר הזה, אז ישים את הדברים בפי „יהודי". הקורא יקרא, והוא, הסופר, את נפשו הציל. הלא רק יהודי דבר. ולא עוד כי ליתר זהירות וליתר בטיחות יצמיד הסופר אל הדברים גם איזו פתיחה כתובה ברוח אנטיסמיטית ויחבר אליהם גם איזה סוף כתוב ברוח אנטיסמיטית—ואת האמת הוא כורך באמצע. אבל אם כה ואם כה: האמת אמורה ומסורה. ואני חֵמה אין לי כלל אם דוקא מפי יהודי יוצאים הדברים.

„אתמול — יספר הסופר „קפריס" באחד מגליונות מכה"ע „קוריער ווארשאווסקי" האחרונים, אחרי הקדמה קטנה — בא אלי אותו היהודי המבקר בבית המערכת שלי כפעם בפעם, ובהניחו על שלחני גליון „קוריער", הורה באצבע על טלגרמה מעיר לבוב המודפסה שם ע"ד הקונגרס של הפועלים ובעלי האינדוסטריה בגליציה ושם מתוח קו בעט עופרת של תכלת תחת הפסוק הזה:

„הציר ראמאנאוויטש במשאו המסוים בדק את הסבות אשר גרמו למיעוט התפתחותה של האינדוסטריה בארץ, וימצא כי בעיקרו של דבר אשמים בזה הנכרים היונקים את חלב הארץ".

— ובכן?

האורח אשר לי הניע את ראשו ביגון.

— אדוני, כאשר קראתי את הטלגרמה הזאת, לא יכלתי לישון כל הלילה. ראה אדוני, יהודי אנכי, ואולם את האויר הזה אנכי שואף ואת הארץ הזאת אנכי יודע כאשר ידעתי את צלחת בגדי, ואני הייתי חפץ כי בארץ הזאת יהיה טוב ועושר. ולדבר דברים כאשר דבר ציר זה מגליציה—סכלות היא וחרפה, אדוני. הנכרי! תמיד אותו הנכרי, תמיד אנחנו מבקשים את האשם בארבע כנפות הארץ, ואתם מה אתם עושים לבלתי תת לעשות בכם את כל אשר יעלה על לב איש? על מי מוטלת החובה לחשוב מחשבות תחתיכם ולעבוד תחתיכם? ואני אומר לך, אדוני, כי לא הנכרי אשם, כי אם אתם בעצמכם. כי בעל־המלאכה אשר לנו נרפה ועצל, רגיל הוא לשבט נוגש עוד מימות ממשלת השעבוד לאדונים, וגם נותן־העבודה אשר לנו נרפה ועצל, איננו אוהב לחשוב מחשבות, איננו אוהב לחשב חשבונות ואיננו אוהב לסדר את מעשיו בתחבולה ועצה כאשר יאות לאיש סוחר. גם מקרב לבו הוא לא מש עוד זכר שבט הנוגש אשר רדה בו בימות ממשלת השעבוד והוא מדמה עוד בנפשו כי אחרים יעמלו בשבילו. ראה אדוני, יש לי פבריקה, ואני עמל עם האנשים אשר לנו, ולכן אני יודע אותם. ומה אגיד לך, אדוני? סלח נא, כי אנכי היהודי מדבר אליך כדברים האלה: חגי הבאת ילדים בברית, חגי ימי הולדת, חתונות, תנאים ויומי דפגרא אחרים בקרב המשפחה, שאינם נדחים ליום הראשון, גוזלים זמן הרבה. עלינו להבין מה זאת עבודת אינדוסטריה וכי אי אפשר לשתף עמה מנהגים מסורים אשר לעם עובד אדמה. העבודה אשר לפנינו היום היא מין מורה־שעות, אשר כל גלגל וגלגל בו נכבד לנו. אם אנשים אחדים אשר לי עושים להם חג, אז תשבת כל המלאכה. אם נערה אחת תחסר, אשר לא תעשה דבר בלתי אם תנגב בנייר חתיכת עץ הדרושה להפבריקציה, יש אשר בשביל זה תעמוד כל המכונה. בשדה האינדוסטריה נשען כל המעשה על חוק חלוקת העבודה, וחלוקה זו תתכן רק אם בלב תמים ובחריצות יעשו הפועלים את שלהם.

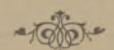
האיש החריש, שאף רוח ואחרי רגעי דממה הוסיף:

— כן, אדוני, לא הנכרים כי אם אנחנו בעצמנו אשמים אם האינדוסטריה אשר לנו איננה יכולה להתפתח. האינדוסטריה אשר לנו? היודע אתה, אדוני, מה זאת האינדוסטריה אשר לנו? אלו הורידו את המכס עד 50%, אז לכל האינדוסטריה אשר לנו היה בא... הסוף! אתם מתהללים תמיד כי לא אשמתכם היא, ואולם עצלות וגאוה כזאת אינה אלא סכלות רבה! ראה, אדוני, אנחנו היהודים יש לנו הגדה כזאת: כאשר יבוא המשיח, אז ירפאו כל בעלי המומים. הפסח יאמר למשיח כי אין לו רגלים, ונתן לו המשיח רגלים, העור יאמר כי אין לו עינים, ונתן לו המשיח עינים, החרש יאמר כי אין לו אזנים ונתן לו המשיח אזנים — ורק הסכל לא תהיה לו תרופה. כי כאשר ישאל אותו המשיח מה זה חסר לו, וענה ואמר כי דבר לא חסר לו, אחרי אשר הוא מאמין כי חכם הוא עד מאד, ובכן יהיה לסכל עד יום מותו. ואולם, אדוני, נורא הדבר אם עם שלם יהיה בעל מום כזה אשר אין לו תרופה. אדוני, אנכי את האשכנזים אינני אוהב, ואולם משתומם אני להם ובהם אקנא. הנה הקימו עתה מצבת זכרון לביסמרק, ואולם אני אמרתי לאחד האשכנזים כי היה להם להקים מצבת זכרון לאותו האיש אשר אחרי ימי התערוכה בפילדלפיה כתב אליהם, כי האינדוסטריה האשכנזית היא „ביללִיג אונד שלעכט". הם לא מצאו בדבר הזה פגיעה בכבודם, כי אם הפשילו את בתי־ידיהם להיות נכונים לעבודה, והיום אנחנו רואים את צרפת והנה הלכה לאחור, ואת אנגליה אנחנו רואים והנה הלכה לאחור, ורק אשכנז עושה חיל. אדוני, נוסע אנכי לארץ הזאת מדי שנה בשנה לרגלי עסקי הפבריקה אשר לי, ובכל פעם אנכי מוצא שם במקצוע אשר לי פסיעה לפנים. ומה גסה הפסיעה! יכולים אנחנו לסמן אותה בסימנים לא לפי שנים כי אם גם לפי שבועות האיש אשר אמר: „ביללִיג אונד שלעכט", לו הם חיבים להעמיד מצבת זכרון, ודע אדוני, כי „אין ליבעראלען קרייזען" עסוקים הם עתה ברעיון זה. ואולם אצלנו אין מגיד את האמת, אצלנו אין עושים דבר כי אם אומרים כל היום קדוש! קדוש! ועל הקונגרסים אשר לנו אומרים כי רק הנכרי אשם בכל צרתנו..."

מובן מאליו, כי אחרי דברי אמת מרים כאלה עושה הסופר הפולני את עצמו כשאינו יודע לדבר, ומסיים בפראזות הידועות: אם לא כל הדברים אמת, מקצתם אמת וכו', יש לשום לב גם לדברים כאלה וכו'—ואינו יודע כי קוראיו התמימים יעשו עמו את החסד ויתפסו את הלשון האחרונה.

אבל יהיה איך שיהיה: לכל־הפחות אנחנו רואים, כי עוד יצלח היהודי בפולין לאיזה דבר לבעבור השתמש בו!

D.

השקפה על דברי המדינות.

[נצחון זאנארדילי. — דרושו בועד המדיני. — הבטחותיו הטובות. — מצב הענינים באיטליה ועתידות הממשלה. — דרשת הקיסר ווילהלם בהמבורג. — היהודי באלין. — ספורי מעשיות על אודותיו. — גופא דעובדא.]

מתנגדי זאנארדילי נסו לתת מכשול לפניו במתחם דין קשה על שיטתו המדינית החיצונית, וביחוד הסתערו על פרינטי ורמי דידיה אדידיה. ואולם לא יכלו לו בזה, מפני כי עניני הפוליטיקא החיצונית אינם משתנים מיום ליום, ואם נקבעה שיטה מדינית במקצוע זה, שוב אי אפשר לשנות אותה עד זמן מרובה. לכן התהפכו מתנגדי הממשלה בתחבולותיהם וערכו מלחמה נגד ג'וליטי, שר הפוליטיקא הפנימית,

בתקותם להפר, את האחוה בין הכתות המדיניות השונות שנתאחדו למפלגה אחת תחת מרות זאנארדילי־ג'וליטי. ואולם גם הפעם נכזבה תוחלתם. והישיש זאנארדילי נחל כבוד רק בדרושו אשר דרש לפני חברי הועד המדיני על דבר שיטתו המדינית. תוכן דרושו היה, כי שיטתו נקבעה על יסוד שתי הנחות כלליות: משמעת מלך וחירות מדינית. אין שתי ההנחות האלה מתנגדות זו לזו, אלא אדרבה, הראשונה תנן על השניה; בלי משמעת מלך אי אפשר באיטליה לחירות מדינית גמורה, כי המלך ישקוד על הדבר, כי לא תגבר אחת המפלגות המדיניות ותמשול בעם בתקיפות, אלא חירות מדינית לאומית היא כלי מחזיק ברכה לעם איטליה. זאנארדילי הבטיח, כי כל ימיו לא יזוז אף כחוט השערה מן השיטה הזאת ולא יגע בזכיות העם אפילו בשעת הדחק. הוא נשפט עם ממשלת פ י ל ו, אשר בשכבר הימים עשתה „הוראת שעה" להגביל את זכיות העם, כדי להחזיק מעמד. לפי דעתו אין מן הראוי בשום אופן להפר חוק. יש אשר העם לא ידע להשתמש בזכיותיו לטובתו ותועלתו, בשעה כזו קשה מאד לעצור בו ולנהלהו בעצה טובה. ואולם גם בשעת הדחק אין מן הראוי לבטל זכיותיו, אלא ילך וישתובב כאות נפשו, ואז יעמוד מאליו על קלקלתו ושב ורפא לו.

דברי זאנארדילי עשו רושם נמרץ, ובעמדם אחר כן למנין בועד המדיני רבו המימינים על המשמאילים רוב גדול, ולעת עתה הסכימו רוב הנבחרים לשיטתו. ואולם אין בזה „עטרת נצחון", כאשר הכריזו אוהבי הממשלה אלא הצלה פורתא לפי שעה, ואין ספק, כי עם כל „הנצחון הרב" הזה תפול הממשלה בזמן לא מרובה. וזאנארדילי לא העמיד את שיטתו המדינית על ענינים מפורשים, אלא על הנחות כלליות, אשר אמנם רצויות הן לרוב העם. חירות מדינית גמורה — מי לא ישמח עליה ומי לא יסכים לה? ומשמעת מלך — הנה נודע ומפורסם הדבר למדי, כי בית המלוכה באיטליה חביב ורצוי לרוב העם, אחרי כי מעת שנוסדה ממלכת איטליה החדשה היו מלכיה מלכי חסד ולא הכבידו אכפם על העם, אלא אדרבה הקפידו שלא יגרע מזכיותיו כלום, לכן לא יפלא בעינינו, כי מ ל י צ ו ת י ו של זאנארדילי (שהרי סוף כל סוף לא היה בדבריו אלא גבוב מליצות בעלמא) עשו רושם על לב השומעים. ובפרט כי האיטלקים הם מטבעם נוחים להתפעל ולהתרגש. ואולם האם לאורך ימים ימשול בכח המליצות היפות? ההנהגה המדינית מטה מאד והיא צריכה לתקונים נמרצים בפועל. המס הרובץ על הכתות הנמוכות של העם הוא כבד מנשוא, ועל הממשלה לקמץ בהוצאותיה ולהרבות המס של הבינונים והעשירים, כדי להקל משא העניים, כבר הציעו הצעות שונות, כדי לתקן את המעוות הזה, ואולם נשיאים ורוח וגשם אין. הכל מסכימים, כי מן הראוי לקמץ, אבל היכן יקמצו? אומרים להמעיט ממספר האוניוורסיטטים המרובים באיטליה ללא צורך, והנה קול צעקה עד לב השמים: מה אתם אומרים לעשות? האם תכבו את נר ההשכלה והדעת? הלהחשיך אתם באים עלינו? אומרים להמעיט ממספר פקידי הממשלה, אשר לרוב הם אוכלים ואינם עושים, והממשלה יכולה לצאת ידי חובתה במחציתם, והנה עוד הפעם קול צעקה גדולה: הלהמית ברעב אנשים רבים ונשיהם וטפם אתם אומרים? בכל פנה שהם פונים אי אפשר לצאת ידי חובת הבריות. רוצים הם לקמץ, ואולם כל אחד מחזיק בשלו וימחה את הממשלה אצל חברו. וזולת זה נחוץ לתקן את ההנהגה מכל וכל; אין אמת ואין משפט ואין יושר בה. השופטים יטו משפט ואחרי השוחד לכם הולך, פקידי הבולשת הם חברי גנבים, במסלת הברזל חשודים על הגנבה ועל הגזלה. פה נחוץ לטאטא הכל במטאטא השמד, ואז תהיה הרוחה בארץ. ינסה נא זאנארדילי ל ע ש ו ת כזה (ולא ל ה ב ט י ח באמרות טהורות). אם לא על פניו יברכוהו. ובאמת אי אפשר לו להחזיק מעמד לימים מרובים, ובפרט כי אין לו רוב מסויים בועד המדיני, אלא כתות כתות, ועל דבר קטן תתפרר החבילה.

וגם בגרמניה עשתה דרשה אחת רושם גדול. הקיסר ווילהלם דרש עוד הפעם דרשה כבירה בהמבורג, ונושא ענינה היה חשוב מכמה צדדים. קודם כל שמענו מפיו גלוי ומפורש, כי בדעתו להרחיב את המסחר וחרושת המעשה בגרמניה, וכל הסובר כזה אי אפשר לו לתת ידו להקרקעיים מפקיעי שער התבואות ונועלים דלת בפני סחורות הבאים מחוץ. שהרי אין ספק, כי אם יעשו הקרקעיים כזה ויעלו מכס התבואות בגרמניה, אז ימודו להם ממשלות שאר המדינות כמדתם וינעלו דלת בפני הסחורות הבאות מגרמניה, והמסחר וחרושת המעשה מה יהא עליהם? הקיסר בא לסעוד על המשתה שהכינה חברה מפורסמת בהמבורג, היא מוסד האניות ההולכות מהמבורג לאמריקא וחזרה. המוסד הזה הוא אחד היותר חשובים בגרמניה, ולו אניות רבות וגדולות נודעות בטיבן וביפין בכל העולם. בראשו יעמוד היהודי ב א ל י ן, אשר כבר דברו על אדותיו במכתבי־העתים פעמים רבות, כי הקיסר יכבדהו ויחפוץ ביקרו על רוב חריצותו וכשרונו המרובה. האיש הזה הוא כעת בן ארבעים וארבע שנה, וזה כחמש עשרה שנה יעמוד בראש המוסד, ואז, כאשר נבחר לשירות זו, לא רב עוד חילו ונחשב בין המוסדים הפחותים במקצוע זה, אלא שהמנהל באלין הגדיל אותו מאד לטובת בעלי העסק, אשר יקבלו ריוח טוב, ולטובת התועלת הכללית של גרמניה. ויהי כאשר חנכו עתה אניה חדשה, הסכים הקיסר לקרוא אותה על שם בתו היחידה (וויקטוריה לואיזה) ולא זו בלבד, אלא כי בא גם אל המשתה שעשו לכבוד חנוכת האניה ונשא את המשא, אשר עשה רושם גדול כל כך. הקיסר הלל את המנהל, „השם בים דרך ובמים עזים נתיבה", לפנות דרך חדשה למסחר הגרמנים, ואין קץ לרוב שקידותו וחריצותו וכשרונו המרובה, אשר בהם יעשה חיל. — אין ספק, כי כבוד גדול נחל האיש הזה, וגם נשמח על זה, כי אחד מאחינו הוא, ועל כל פנים שמענו מפי הקיסר בכבודו ובעצמו גלוי לכל העמים, כי איש יהודי יוכל להמציא ברכה רבה לארץ מולדתו, ואולם אחינו בגרמניה כדרכם תמיד מהרו להגזים ולהפליג בדבר. אמרו, כי הקיסר דבר בלחש עם באלין והבטיח לו, כי נוצר לגדולות, ולא די לו, להיות מנהל עסק הספינות, אלא יכול הוא להיות נמנה בתור ש ר ה מ מ ש ל ה. אז גלה באלין את הסוד, כי יהודי הוא, ועל זה אמר לו הקיסר: דבר זה אפשר לשנות. ואולם באלין השיב: הוד מלכותך! יהודי אני בכל לבי ונפשי! היהודים שמחו על זה שמחה גדולה, שמחת עבדים אשר בעבדותם נשקעו כבר זה כמה דורות (נסו נא לשים את הדברים האלה בפי צרפתי או איטלקי או אנגלי, ואז תבינו מה טיבם). ואולם למחרת היום הוזמו הדברים ב ד ר ך א ו פ י צ י א ל י ת, ומעשה שהיה כך היה: הקיסר לא אמר כלל למנות את באלין לשר הממשלה, אלא אמר להעלותו למעלת אציל, ואז גלה באלין את סודו כי יהודי הוא. והנה אמנם השיב הקיסר כי דבר זה איננו מעכב, ואולם עם כל זה לא נתן לבאלין תואר אציל, אלא אות כבוד חשוב. זהו הקורטוב של אמת הנמצא בהמון הגוזמאות וההפלגות — זהו „מעשה נורא", אשר עליו הרבו היהודים לשמוח

ולגיל, כאלו כבר קרבה ישועתם לבוא. ואולם אם כי הוזמה השמועה באופן ברור, מובטחנו כי ספור האגדה ישאר בקרבנו ועוד מעט ויהיה כעין נכסי צאן ברזל, כי כן אוהבים אחינו לרמות את עצמם להשלות את נפשם בהבטחות שוא.

מאורעות ומעשים.

בעיר לאדז הונחה אבן הפנה לבנין בי"ס למלאכות וחרשת המעשה.-- המיניסטריום לאוצרות ברוסיה ערך הצעה לכונן בתי ספר רבים בני שש מחלקות למסחר ולמודים כוללים ולפתוח אותם בראשית שנת 1962. אליהם יתקבלו נערים אשר גמרו שיעור לימודים של מחלקות הגימנזיה.—ע"פ פקודת הרוממות פקע כח ההתראות אשר התרו במכ"ע רוסים העוברים על אחד מחקי הדפוס, ואשר על ידן היו צפוים אחרי בוא ההתראה בפעם השלישית לסגירת מכה"ע; גם הושם לחוק כי מעתה יפקע כח ההתראה אחרי עבור זמן ידוע. — בעיר באקו נאסף סך 3000 רובל לטובת הנשרפים בבריסק דליטא.—בבאקו ירד מחיר הנפט מן 18 קאפ' הפוד עד 6 קאפ'. רבים מבתי-זיקוק הנפט שבתו ממלאכתם ופועלים לאלפים הולכים בטל ורעבים ללחם; גם הסרסורים שכמעט כלם הם מבני ישראל נהרסו ממצבם. - יותר ממיליון וחצי נפש אדם עושים במלאכה במחצבי הפחם אשר בעולם; מאלה באנגליה 35,000 ₤ נפש, בכנסיות הברית של אמיריקה 300,000; באשכנז 285,000; בבלגיה 100,000 וברוסיה 44,000 נפש. במחצבי המתכיות אשר בעולם עובדים לערך ארבעה מיליונים בני אדם. — במשך החדשים יאנוואר—מאי לש"ז קבלו 24 חברות למניות מחו"ל את הרשיון לפעול פעולתן ברוסיה. הון החברות מגיע לסך 22,300,000; רוב עסקיהם יהיה בדרומה של רוסיה. — בטיפליס התברר משפט גנבת נפט ע"י המיליונר רילסקי בסך 300,000 רובל. אל הצינור הראשי המוביל נפט מן המקורות אל המקואות חבר בסתר צנור שני ועל ידו נמשך הנפט אל מקוה רילסקי; רילסקי שם קץ לחייו בשבתו בבית הכלא ונשפטו בבי"ד רק העוזרים לגנבה. — מלך יון נתן אות כבוד גדול לעורך מכה"ע „נאָוואָסטי" ה' אָ. ק. נאָטאָוויטש. — הועד של סניף חברת מרבי השכלה בישראל באודיסא החליט לבקש את הועד המרכזי בפ"ב כי ישתדל אצל הממשלה אל אודות ביטול החוק המגביל את מספר התלמידים העברים בבתי הספר הבינונים והגבוהים.— כטאָקיא בירת יפוניה נפתחה האוניברסיטה הראשונה לנשים אשר גמרו חק למודן בגימנזיה; בטאקיא נמצאות שלש גמנזיות לנשים ובערים יאקאהאמא בסאָקקיאָטא אחת אחת. ע"פ חקי יפוניה מחויב כל איש למסור את בנו מבן שבע שנים ומעלה לבית הספר, שכר הלמוד מצער מאד ועולה רק בערך 20 קאפ' לחדש. כן עלו היפונים מעלה מעלה בגרם השכלה ויעברו הרבה מדינות באירופה.—עתה אפשר להגיד בבירור, כי השנה הזאת תהיה שנת ברכה בבסרביה, והאכרים וכל המון הסוחרים והאומנים וכו' ישבעו לחם, ואולם כל זמן שלא נאספה התבואה מן השדות ישלוט הרעב, והרעבים מצפים לעזרת נדיבים. הועד בקישינוב למשען הרעבים נאלץ להפסיק בנתינת התמיכות מחוסר כסף והעזרה נחוצה עוד כחדש ימים, ובאיזו מקומות עוד כשני חדשים. תקות הועד כי בהתבשל הפירות והמון העם יוכל לסחור בם וגם למלא בהם בטנם— ימעט העוני, לא נמלאה, כי מפני הקור בראשית הקיץ נפסדו הרבה פירות. — מכה"ע „נאוואסטי" מודיע כי בין השאלות העומדות על הפרק בהמיניסטריום לאוצרות ברוסיה בנוגע ללמודי המסחר, עומדת גם השאלה אם יש לקבל תלמידים יהודים בבתי הספר למסחר בלי הגבלת אחוזים למאה. — הועד לפי שעה ליסוד „החברה להרחבת המלאכה ועבודת האדמה" בחר לראש הועד את ה. ד. ס. פאלאקאוו. — התקנות של תלמוד-תורה ובית הספר לאומנות העתיד להוסד בביאליסטאק נתאשר מטעם הגינירל גוברנטור. — מעיר ליבוי יצאו בימים האחרונים שתי אניות נושאות 210 נודדים יהודים ומגמת פניהם לאפריקה ואמריקה.—למכה"ע „וואסחאָד" המציאו הודעה של פקידות הכפר טאטארבונארי, כי ע"פ פקודת הפוליציה נאסר ליהודים לבוא לכפר באריסאווקא לרחוץ שם ביאור סאָסיק, אם לא יקבלו ע"ז רשיון מיוחד מאת הגוברנטור הבסרבי. ובכן היהודים החפצים לרחוץ ביאור סאסיק מוכרחים להטריח את הגוברנטור הברסבי ולקבל ממנו רשיון מיוחד. – מכה"ע „אָדעס' נאָוואָסטי" מספר, כי הפקיד על הצבא בעיר זעמערינקא השתדל שקהלת היהודים תתן ממכס הבשר להחזקת ארבעה שוטרים, אולם היהודים השיבו את פניו; עתה נבחרו מטעם הגוברנטור 12 אנשים מכל בית תפלה, להתיעץ בדבר השאלה הזאת, וכאשר עמדו גם הנבחרים האלה בדעתם, כי אין לתת ממכס הבשר להחזקת שוטרים, אז מצא הפקיד תחבולה ויציע השאלה לפני כל איש ואיש מבני העדה, וע"פ רוב דעות נגמר הדבר לתת 720 ר' בכל שנה להחזקת השוטרים.—מחשבון בית החולים ליהודים בסימפירופיל נראה, כי במשך השנה שאלו בעצת הרופאים בביה"ח 7570 יהודים, 5,673 נוצרים, 1088 מושלמנים. מכה"ע „וואָסחאָד" מעיר ע"ז, כי המספרים האלה מוכיחים, שבית החולים הזה הוא בית-חולים ליהודים רק ע"פ שמו, אבל באמת נהנים ממנו יהודים כנוצרים, ורק שהוא מתפרנס בכסף יהודים לבד. — העיר ליאזנא נשרפה באש ושמונים משפחות נשארו בעירום וחוסר כל. — הסינט ברוסיה באר, כי היהודים אשר הורשה להם לפני שעה לרגל מלאכתם או לרגל עסקיהם לגור בכפרים, יוכלו לגור שם עם בני ביתם. — למכה"ע „בערלינער טאגע-בלאטט" מודיעים, כי בטלה הגזרה שנגזרה באחרונה על היהודים נתיני רוסיה ונתיני חו"ל בנוגע למכתבי מסע. — הד"ר הירצל יצא מלונדון לווינא דרך פאריז. בצאתו מלונדון שלח „קול-קורא להיהודים באמריקה" כי עתה הגיעה השעה אשר בה אפשר לשים קץ לחזיון-התוגה של היהודי הנודד הנצחי, וחובת היהודים באמריקה המתענגים על שלום וחופש לבוא לעזרת אחיהם הנתונים בצרה. הכסף הנחוץ עתה הוא 2 מיליון ליטרות, ואחרי כי נטילי הכסף עומדים מרחוק, ע"כ החובה על כל העם להמציא את הכסף הזה, ולבלתי לעזוב את המקרה היקר הבא לידם. הוא לא יוכל להאמין כי הכסף לא ימצא, כי אחרי שנות מאות של צרה ובוז יבוא עתה חזיון מלא צחוק ושפלות הנפש. — בין 1150 אסירים היושבים בכלא בעיר ווינא נמצאים 991 קתולים, 108 פרו-טסטנטים ועשרים ושלשה יהודים. מספר היהודים האסירים הוא רק שנים למאה, בעוד אשר מספר היהודים יושבי ווינא בערך למספר הכולל הוא 9%.—בעוד זמן קצר תחוברנה הערים ווארשא ולאָדז בהוטי הטיליפון.—עדת הספרדים בלונדון חגגה ברוב הדר את יום מלאת מאתים שנה לבית הכנסת של הספרדים. אל החג באו הלורד-מיור והשיריפים וגם מלאכים באו מניו-יארק לברך את הקהלה.

אֲנָשִׁים וּסְפָרִים.

פְּרִידְרִיךְ נִיעטְצשֶׁע.

ז. *)

ניעטצשע מת במחלת השגעון, ואולם הדבר הזה לא יטיל כל שמץ פתם על תורתו. „רק השגעון — אומר ניעטצשע — סלל דרך לרעיונות חדשים והסיר מדרכנו את מכשולי ה„מנהגים הנכבדים והאמונות הטפלות". והוא נותן לנו עצה טובה ל„התיחס בזהירות אל המשונעים למחצה". ואולם מחלת הנפש אשר חלה בה, לא תגרע דבר מכל תורתו והשקפותיו. אפשר שאיזו טפות שגעון דרושות לאיש, למען אשר יוכל להבדל מקרב בני האדם באופן זה, ולמען אשר יוכל לנפץ ולשבר את כל רכושם הרוחני ולמען אשר יוכל להשמיע דעות והשקפות הזרות להם כל כך ולמען אשר יוכל להנתק מכל קשרי המחשבה הנהוגים מדורות עולמים, שהם מקשרים ואוסרים את כל האנשים הגדולים, ואפילו את הגיניאליים והמקוריים ביותר. אפשר שהרבה רעיונות נעלים, הרבה מחשבות נפלאות יכוסו במשאון במוחו של הגאון, אך רק משום שחסרה לו היכולת להיות בלתי תלוי במחשבה הנהוגה והמקובלה ובלתי קשור

*) עיין „הדור" גליון 22, 23, 24, 25, 26.

ומחובר אל הבינונית והמצוי; איזו כלליות דקה ונסתרה מחברת אותו עוד אל ההמון. והדבר הזה ישלול ממנו את היכולת להביע את כל הצפון במוחו והטמון בלבו. ואמנם יש, כי בין השיטין של הסופר ההוא אנחנו קוראים את מחשבותיו ואת רעיונותיו. והם אחרי שקבלו צורה על פי אותיות נהפכו לאחרים. מחלת הנפש של ניעטצשע פתחה את הקשרים האחרונים שבנשמתו ויפוצו מעינותיה החוצה...

והשפעתו של ניעטצשע גדולה מאד על כל הספריות. כמעט אין לך ספרות בעולם, שלא תמצא בה תלמידים אדוקים בשיטתו אשר בצרו להם שם מקום נאמן; תורתו של ניעטצשע עושה לה תלמידים הרבה ע"י המקוריות, עריצות־החן ונועם האכזריות שבה. הנקודה הראשית, הנותנת חיים ועוז לכל דבריו, היא מלחמת הפרט כנגד הכלל.—אם כי לא רבים מבינים אותה בכל טהרתה ואצילותה. כן היה הדבר תמיד. ההמון יבור לו את הטוב ואת המועיל לו, שהוא מסוגל להבינו ולקבלו — ולכן אין כל פלא שמצאה לה תורתו של ניעטצשע אזנים קשובות הרבה.

המוסר והקולטורא שעבדו את כל עניני הפרט אל הכלל. לפי השקפתם אין האיש הפרטי, כמעט במציאות; על פי תורתם נהפך האיש הפרטי ויהי למין תחבולה אשר על פיה יתקנו את חיי הכלל. את כל ישותו מודדים הם על פי המדה האחת: עד כמה מועיל הוא להכלל או עד כמה הוא מזיק לו. כל עניניו ועסקיו יהיו לאסקופה נדרסת לכפות רגלי הכלל. אסור הוא באזיקים בידיו וברגליו ע"י המוסר הכללי. החובה מוטלת עליו לותר על שאיפותיו הטבעיות, לחנך את כל רגשותיו עד שיבואו לידי השתלמות ולהשתמש בכחותיו להתפתחות הטבע שבו; החובה מוטלת עליו לכבות את האש הגדולה הבוערת בקרבו ודוחפת אותו ליהנות מן החיים עד כמה שבמלחמתו בעד קיומו יכול ליהנות מהם בכל יפים וגדולתם. כן מצוים אותו החקים והנדרים המעיקים הנתונים לטובת הכלל. הכלל דורש ממנו קרבנות גדולים ורבים, מוסריות טהורה, הבאת עצמו לקרבן, בעוד שהוא, הכלל, מתנהג באכזריות רצח, ואין כל ספר מדות לנגד עיניו. והסתירה הנה גלויה ונראית לעין כל: באמת אין כל טוב ורע, אין מוסריות ואי־מוסריות, וממנו, מן הפרט, דורשים מוסריות, שבעבורה עליו לשנות את עצמו ואת עולמו, והכל בשביל איזה „כלל" שלא נשים אליו לב כלל, ושהוא חי ומשתלם ומתפתח ונבנה מחורבנו של כל פרט ופרט.

יחוס כזה, השקפה כזאת הולידו את מחאת הפרט כנגד הכלל. הפרט התאמץ לפתח את האזיקים, לגול את האבנים הכבדות אשר תחתיהן נקברו הויתו, ישותו ועצמיותו.

מחאה חיה כנגד השקפה כזאת היה שטירנר. שטירנר יעמיד את ישותו של כל איש והפרחתו למעלה מעניני הכלל והחברה. חפץ היה שטירנר להשיב אותנו למצבנו הקודם, בעת שהאדם היה פועל את כל פעולותיו לפי תוי הנגינה אשר התוה לו הטבע, על פי דופק החיים אשר דפק בקרבו, בכל הדרכים ובכל האופנים השביע את כל שאיפותיו הטבעיות, ולא היה עוד למין סמרטוט שמשתמש בו הכלל לנגב בו את ידיו. גם ניעטצשע, באופנים ידועים, הוא מין מחאה כזאת. ולכן זאת היא הסבה, כי השפעתם רבה וגדולה כל כך. קולם הוא הד קול הטבע שנחנק דורות רבים ואחר כן התפרץ בחזקה.

ועוד גם זאת: כל המוסר הנעלה, כל ה„דברים הטובים והיפים" לא מצאו מעולם מקום בתוך האטמוספירה של חיי האנושית החדשה. כל הדברים הטובים והיפים ההם לא יצאו מעולם מגדר תיאוריה, ובמשך כל העת הרבה אנחנו רואים מלחמה כבדה וגדולה בין החיה הרעה שקננה בלבות אבותיהם ובין המוסר שהלעיטו אותו בעל־כרחו והוא לא חפץ לעכלו בשום אופן. התגלות תורת שטירנר וניעטצשע אינה אלא תחית המתים בעולם המחשבה ולא יותר.

אולם נפלא הדבר כי גם בספרותנו העברית ובקרב עמנו—שהוא עפ"י רוחו ותכונתו מתנגד בעצם וראשונה לתורתו של ניעטצשע—מצאה לה תורתו של ניעטצשע מקום רחב ידים, ועקבות תורתו ניכרים בפרי רוחם של הרבה מצעירינו.

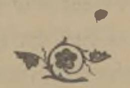
אנכי פה אינני בא להראות עד כמה מן ההגיון ומן השכל יש בדבר, להיות אדוק בשיטת ניעטצשע, ולחלום באותה שעה גם „את שיבת שבות עמנו". ואולם אנכי רק על הפאקט אמרתי להעיר, כי תורתו של ניעטצשע הגיעה גם עד שערי ספרותנו ותמצא לה לוחמים; אם לוחמים באמת ואם רק מצפצפים ומפטפטים — דבר זה יוכיחו עוד הימים הבאים.

אכן איך שיהיה דרוש לדבר זה תמימות יתרה, להאמין כי אמנם יש „סמיכות פרשיות" גדולה בין תורת ניעטצשע ותחית העם העברי ע"י ההכחשה בתחית האומה.

השקפתי הדלה על תורת ניעטצשע, ששמו לא מוזר גם לקוראינו העברים, נגמרה.

בכונה מתחתי קו תחת המלים: „שמו לא מוזר". — אמנם רק שמו לא מוזר, לרגלי הצעקות והילולות, הבכיות והאנחות אשר מלאו את חללה של ספרותנו עפ"י שומרי רוחנו הלאומי וכהני היהדות. ואולם איש מן הקוראים העברים—בקוראים רק עברית אנכי מדבר—לא ידע דבר ע"ד האיש הנפלא הזה: ע"ד חייו, תכונותיו, שיטתו ודעותיו, השקפותיו על החיים, ההיסטוריה והמוסר. הקורא העברי ידע, כי ניעטצשע הוא „איזה דבר נורא ומשונע"—אולי ירכש לו הקורא הזה עתה לכה"פ מושג כל שהוא ע"ד תורתו, ואחרי יבואו אחרים וימלאו אחרי, עד אשר תהיה תורתו זאת גם לנו— תורה שלמה.

ש. צ. זעצער.

מאיר איש־שלום.

השר הממונה על האגדות — כן קראו אותו, ואולם האיש הזה לא היה מעולם מין „מלומד אשכנזי" הסופר ומונה אותיות שבתלמוד ונותן להן סדרים טובים ומניח אותן אשה אשה לתוך המדור המיוחד אשר לה, ועוד מן הנפלאות כדומה לזה, כי אם איש הוא אשר לא האותיות העסיקו אותו בלתי אם הרוח שבהן, לא המלה בלתי אם הדבר, ויקם לנו בנין אשר כל העובר עליו יעמוד משתאה ומשתומם. מאיר איש־שלום עודו מן האנשים אשר לא יאמרו „תלמוד", כי אם „ש"ס וגמרא"; עודו אחד מבית המדרש הישן, ורק רוח החקירה אשר בו הוא רוח חוקר מלומד אשר רק מעטים כמוהו.

וביום הרביעי לחדש הזה חגג מאיר איש־שלום את חג שנת השבעים ליום הולדת אותו: — ולא יפלא אפוא כי היה החג הזה חג לכל מכבדי ספרות ישראל וחכמתו. מקרוב ומרחוק, מאירופא ומאמריקא באו אליו מכתבים וטלגרמות למאות לברכו ולכבדו.

בעיר הקטנה בודולו אשר באונגריה במחוז מישקולץ נולד. בהיותו בן תשע שנים מת עליו אביו, ואז בא אל הישיבות המפורסמות שהיו בארץ מולדתו. עוד בהיותו נער יצא שמו למרחוק. בהיותו בן עשרים ושלש שנים קראה לו קהלת עיר טאיא לבוא אליה לכהן בה בתור רב. ואולם מאיר איש־שלום לא שמע לקול הקריאה, כי להורות חשקה נפשו, ולא בתור רב כי אם בתור מורה ומלמד. אכן מקרה היה כי האיש הזה, אשר לא ידע מחרשה ואשר עבודת האדמה לא שעשעה אותו בחלומותיו, היה לאיש שדה, וגם במקצוע זה השכיל בכל אשר פנה כאשר השכיל בתורתו. ואולם את תאותו להורות ברבים לא הסיר מקרב לבו. כאשר אלצוהו המקרים לעזוב את עבודתו בשדה, אז הפנה את לבו לעבודתו אשר חשק בה. מעיר לעיר עבר ויהי דורש ברבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אכן הקנאים קמו עליו בימים ההם, בשמעם כי מביא הוא רוח חדשה לרחובות היהודים וחיים הוא מביא אל תוך המלה המתה, וירדפוהו. בימים ההם וחטאו נודע ברבים כי התיר לאשתו לצאת בשערותיה אשר בראשה בלי הינומא, ותהי סאתו שלמה, ויהי עליו לעזוב את מקום מגוריו ואת ארץ מולדתו. ומאיר איש שלום שמע את שֵם יעלינעק אשר בוינא, ויהי לו השם הזה לאבן־שואבת למשוך אותו אל העיר ההיא. בימים ההם ואיש־שלום לא ידע עוד שפה ולשון מלבד הלשון המדברת אשר בפי היהודים וצרופי מלים אחדות בשפת אונגריה, והוא אז בן שלשים שנה, ותהי ראשית לו ללמוד אשכנזית, ומקֵץ חדשים אחדים עמד למבחן למחלקה הרביעית לבית ספר בשביל העם ויקבל את תעודתו. את תעודתו זאת ואת תעודות רבותיו הרבנים אשר סמכו עליו הביא אתו בבואו לווינא, ויהי לו שם הדרשן מאנהיימער למגן וידאג לו כאב לבנו. אז כעיט על השלל ירד על כל למודי חול, אשר היו רחוקים ממנו עד העת ההיא; את הלשונות העתיקות, את הפיזיקא, את המתימטיקא ואת הפלוסופיה — את כל אלה למד בימים ההם בבית האוניברסיטא בעיר ווינא, אשר במספר תלמידיה שלא מן המנין נכתב. ואולם את תורתו הראשונה לא הזניח בכל אלה מקרב לבו, ויהי עם לבו אז להוציא לאור את ה„ספרי" עם הגהותיו. ויעלינעק הכיר כרגע את כל הברכה אשר בקרב האיש הזה, ויקרבהו מאד, וישם אותו למורה לתלמידי „בית המדרש" אשר הוקם אז בווינא. במקום הזה ובימים ההם תחל הפעולה העיקרית אשר פעל מאיר איש־שלום. על ידי ידיעותיו הרחבות ועל פי אופן למודו משך את כל איש ואיש לבית־המדרש. אנשים מכל מפלגות העם ישבו לפניו על הספסלים; הרב בצד איזה בעל מלאכה והאיש העשיר בצד איזה רוכל מחזיר בעירות. את כֻלם ידע להעסיק בלמודיו, ויתן לכל איש ואיש את היפה לו. ועד כמה השיב אל היהדות, ועד כמה החזיר לאכסניא של תורה, ועד כמה עורר לבבות בין נערי ווינא ויחבב עליהם את עמם ואת סגולותיהם — מי יודע לספור אותם? כל אשר ישב לפניו ויקח את תורתו מפיו, בו יכולים אנחנו להיות בטוחים כי נאמן יהיה לעמו ולתורתו עד יומו האחרון, ולא עוד כי אם יבין את רוח עמו ועינו תהיה מורגלת לחדור לתוך רוח תורתו כאשר היא. כי כאשר הבין מאיר איש־שלום את רוח התורה, כן לא הבינו אותה בקרבנו רבים. על הדבר הזה יעידו כל מאמריו הרבים אשר כתב לנו. ידיעה עמוקה, בקיאות נפלאה, בינה ישרה והרכבת הרחוקים עם הקרובים — אלה הם כלי אומנותו אשר בם יעשה את מלאכתו. די לנו אם נשים לב לאחד ממאמריו המאוחרים, למאמר „בסים היהודות" אשר הדפיס בסה"ע „השלח", למען דעת את הרוח אשר יחיה אותו. מאמרים רבים כאלה לא נכתבו בספרותנו.

יהי שם האיש הזה מבורך! יאריך ימים ויהי לנו עוד שנים רבות לברכה לספרותנו ולמחיה לפנינו!

שאול הורוויץ.

* * *

אָמַרְתִּי: אֶתְיַצֵּב מֵרָחוֹק
וְאֶרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמֹתָם —
בְּנִצְחָם לֹא אָגִיל, אֲרַנֵּן,
וְלֹא אֵבְךְּ בְּהִכָּזֵב תִּקְוֹתָם.

אַךְ נִטְּשָׁה מִלְחָמָה, וַתְּחוֹלֵל
סְעָרָה בְּעִמְקֵי לִבָּתִי:
בְּנִצְחָם שׁוֹרַרְתִּי, וּבִנָפְלָם
הִשְׁתַּפְּכָה בְּקִרְבִּי מְרֵרָתִי.

יעקב פיכמאנן.

זְמִירוֹת מִמִּשְׁכַּן הַקַּיִץ.

רשימות

מאת מרדכי בן הלל הכהן.

א.

תְּפוּצוֹת הַגּוֹלָה.

אין נפשי אל הבאים לבקרני בשעות הבקר. אדם מישראל הוא עבד לרבים כל היום וכל הלילה. כל אשר לו דבר בעניני מסחר וקנין, הלא רשות לו להפריעני גם מאכילתי גם ממהלכי בחוץ, ויש אשר יתפלא על אשר ימאנו בני הבית להעירני משנתי בכל עת אשר הוא ימצא חפץ. הן לא „אדון" אני. וגם בעניני הצבור השמשים באים ומטרידים את האדם מביתו בכל עת אשר ימצא הנשיא לטוב לפניו לקרוא אליו את החברים אשר הוא לנשיא להם. וכי יבוא איש לשאל בעצה, לא יחשוב מראש את דרכו לאמר: אולי אין עתה השעה פנויה לבעל העצה. הן אך כבוד וחסד הוא עושה עם האיש, שנהנה ממנו עצה ותושיה, והאם עליו עוד לנהוג בו סלסול יותר מדאי? וגם אלה האמללים, הפותחים על פי הרוב בשאילת עצה ומסיימים בשאילת עזרה — גם אלה כל היום זמנם...

ואדם מישראל נושא את הטורח ואת העמל הזה. אבל מאד יצר לי אם יבוא איש לבקרני בשעות הבקר. השעות האלה לי לבדי הֵנה, קדש לעבודתי, שאין בה לא מסחר ולא עבודת צבור ואולי לא הנאה לעולם, אבל יש בה נחת רוח לנפשי אני. כאשר יבוא איש טמא במים וטהר, כן אבוא אני אל חדר עבודתי, אשב אל שלחני ואל ספרי ואהגה את אשר יתן האלהים בלבי, וס־ה מעלי הרוח הרעה ואשכח את ארחי ביום אתמול ואת ריבי ביום הבא, ופְני הזועפים לא יהיו לי עוד. ורוחי ישאֵני אל עולם שכלו לי לבדי, במקום אשר אנכי המושל ואין בלתי.

אבל יש שעות בקר טובות גם מאלה: שעות הבקר בימי הקיץ בנאות שדה!.. כי אז גם את כתבי ואת ארונות ספרי ואת חדר עבודתי אעזוב במעון העיר, ואנכי יוצא לחפשי מעולם המחשבות והרעיונות

לעולם מלא שירה ואורה וטהר... השמים—ספרי והארץ—מגלתי, היער הוא המכתב והרוח הצח נושא מחשבותי, הנהר הוא עומק רעיוני והצפרים עמדי יתוכחו,— ואני שוכח את כל המלחמות בלי קץ ואת הריבות בלי תכלית ואת כל הרעיונות שלא נתבררו! — הכל אני שוכח.

והוד שבחיים האלה המה — שעות הבקר. מתוק אור השמש בצהרים טובו הערבים לעת יתארכו הצללים בקצה היער והרוח יפוח חריש, נעים הלילה כאשר ינגב אלי משק השבלים מן השדות הרחבים ומבין העפאים תעורר איזו צפור אהבה בתתה בשיר קולה. ואולם מתוק וטוב ונעים מהם שבעתים הבקר, הבקר במשכן הקיץ... אז יבאו גם השמש גם הרוח הצח גם הצפרים המשיקים,— ובאו כלם יחד ועשו אגדה אחת לכלל בהדר את הטבע; ואני הוא הדבורה, המוצצת את הלשד הטוב מאגדת השושנים הזאת...

ואז אין את נפשי אל הבאים לבקרני ולגרשני מעדן נחלתי...

ואני עומד על יד החלון הפתוח אל פני השדה, ובני הקטן מתפרץ אל החדר.

— אבא, אדם מחכה לך!

ועוד טרם הפניתי את שכמי ממול פני החלון קרא השובב עוד הפעם:

— אבא, לכה אל המעקה: אדם מחכה לך שם.

על המעקה מצאתי איש גבה הקומה עומד ומחכה והוא לבוש בגדי „שבת". אך האיש אשר עין לו להבחין בין בגדים נקיים וטובים ובין בגדים אשר ילבש איש רק לעתים רחוקות ואשר גם הלובש אותם מרגיש כי נשמה יתרה עתה בקרבו,— אך הוא יבין את הטעם המיוחד אשר ל„בגדי שבת". ערך הבגדים של האיש לא היה לא לפי החום ולא לפי תקופת השנה. צוארונו הלבן והנשא למעלה דקר את קצות לחייו, והפתיל אשר סביב צוארונו היה שחור ועב, ומבין קצות הפתיל נראו פני הכתנת הלבנה, אשר אך זה יצאה מתחת יד הכובסים. ואני לעומתו לבוש בגדים קלים מאד, בלי כל סרך ופרכום, כאשר ילבשו היושבים בנאות השדה. האורח, כפי הנראה, לא האמין למראה עיניו, בהתבוננו אל לבושי, כי אני האיש אשר הוא מבקש.

שאלתי לשמו, ועוד טרם שמעה אזני אל נכון את שם משפחתו הושיט על ידי מכתב נתון במעטפה באין כל כתבת עליה. הסירותי את המעטפה והנה מצאתי בתוכה עוד מעטפה שניה וישנה מרוב ימים, ועל גבה כתובים שמי ושם משפחתי בכתב לא מוזר לי, אך לא יכלתי לזכור למי הכתב הזה.

בקשתי את האורח לשבת, ואנכי קראתי את המכתב.

כותב המכתב הוא אחד ממכרי הטובים היושבים בארץ ישראל. עוד כשבתו בארצנו ידע אותי, ובבאי לבקר את ארץ ישראל הכירני ויקרבני ויתהלך עמדי. ראיתי למי החותמת ושמחתי לקראת המכתב וקראתי בו. מַכָּרִי מחלה את פני למצוא עבודה או משרה לבן אחותו המושיט לידי את המכתב. ומדי דברו בי יבשרני מכרי, כי עוד מעט ויחדשו את קוסטיניא ויביאו אליה פועלים ויושיבום שמה, וכי מושבה חדשה תוסד ומתולה תקרא, ויבשרני על דבר בית העם אשר יבנה בראשון-לציון. שמתי עיני אל זמן כתיבת המכתב המבשרני „חדשות" כאלה, והנה הוא עשה את דרכו כשש שנים...

תמהוני לא נעלם מעיני האיש היושב אצלי, ויאמר:

— את המכתב שלח אלי דודי עוד לפני שש שנים. אך אלהים הקרה לפני אז את מלאכו הטוב גם בלעדי אדוני, ולמה היה לי להפריע אותו ממנוחתו?

— ועתה?

— עתה לא אדע מה לעשות. עתה רע לי מאז. אז אך גמרתי את בית הספר העירוני. הייתי בגפי. וכאשר לקחני אחד מחוקרי הדינים לעבודתו ומצא לי. אבל עתה...

— עתה משפחה לך?

— אשה ושלשה ילדים.

— ומקום שבתך?

הוא קרא בשם אחת הערים הקטנות, אחת הפנות החשכות אשר בקרב „הארץ הארורה דמתרגמינן ליטא".

— ושם אתה יושב? — שאלתי בתמהון, מדעתי את העיר הקטנה מאד הנשכחה מני מסלת הברזל ודרך סלולה. מן המכתב ידעתי כי האיש הדובר בי יודע לשון וחשבון, וגם חוק בית הספר כלה, ומה יעשה איש אשר אלה לו בעיר קטנה, ובכמה הוא מוצא שם את חית ידו?

— איזה הרוח נשאך אל העיר ההיא?

— מולדת אשתי היא. הימים הראשונים היו לא רעים. נדה היה לי חמש מאות. אנכי היתי מנהל הספרים ביער הקרוב אל העיר הקטנה. וכאשר חדלה העבודה ביער ומשרה לא היתה לי עוד, הכינותי לי חנות; גם בית קטן היה לי. אבל עתה — רע לי מאד...

— הפרנסה איננה מצויה?

— הפרנסה, באמת אומר לאדוני, איננה מעלה ואיננה מורידה. הן לפי ההכנסה גם ההוצאה. באתרא דליעול בשרא יעול ירקא... אם אין לחם חטים — יש לחם דגן. אבל עול אחי יסובני.

— ואיה אחיך כי אתה תשא עונם? — שאלתיו.

— לי שלשה אחים קטנים ממני. אמי שנתארמלה לקחה את שתי אחיותי ואת בנה הקטן ותלך לאמריקה. הון ועושר לא מצאו שם אבל מחית נפשם מצאו. ארבעתם עושים במלאכה ומוצאים חית ידם. ואת שני אחי הנותרים לקח דודי לארץ ישראל ללמדם עבודת האדמה. האחד עובד שם בפרדס, ולהשני כשרונות טובים. וישלחוהו המורים להשתלם בלמודים, ועתה יושב הוא בארגנטינא ולומד את תורת עבודת האדמה.

— אחרית טובה תהיה לאחיך — אמרתי.

— כן דברת. אבל בין כה וכה אנכי אסבול בגללם.

— ?

הם הלכו — באר לי האיש — הם יצאו מן הארץ עודם נערים בטרם מלאו את חובת עבודתם בצבא. שלש מאות רובל בעד הגדול שלמתי: הרשות הדריכה אותי מנוחה; את הבית מכרתי ושלמתי את כסף הענושים. בשנה הזאת יבוא תור השני לצאת לצבא, והוא הלא בארגנטינא ולא יבוא. אז ינקשו לכל אשר לי. ואנה אני בא והטף אשר ברגלי? לקחתי את המכתב, שהיה שמור אצלי, ובאתי אל אדוני...

ב.

שׁוֹכֶנֶת נְאוֹת־דֶּשֶׁא.

עוד מאתמול החל הרוח לפחת, בלילה הביא ממרחק גשם, וגם בבקר לא חדל הרוח. אוהב אני את רוחות הקיץ, המרבים שאון בין ענפי עצים מְלֵאֵי־עָלִים, ויש אשר לא יטרידוני גם באנחותיהן באשנבי הגג ובסובבן את דלתות החלונות על ציריהן אני יודע כי אך רוחות קיץ הֵנָּה, ואנחותיהן וגם יללתן לא תַכְאֵבְנָה את לבי. הן אך משחקות הנה. ותהי להפך: בחפץ לבב אני יוצא מבית הקיץ אשר אני שוכן בו, ואני עובר את פני השדות המלאים כר אשר סביב ביתי, ואני

הולך ותועה יחד עם הרוחות המנשבות עד קצה היער או עד שדרות העצים אשר משני צדי הדרך הסלולה.

כן היה גם היום. יום ערב שבת היום. ורעיתי עיפה לסדר את כל התכונה על יד השפחות והמבשלת. ולכן קראתי לה להתהלך עמדי בין גלי ים הדגן, במקום אשר יפוח הרוח הצח. עברנו שנינו במשעול צר, פלסנו לנו נתיבה בין מענית למענית או על פני גבול השדות. ונבוא עד הדרך הסלולה העובר על פני משכננו כדרך פרסא אחת. החריץ העובר לאורך הדרך בין שדרות העצים היה מלא ברכת אלהים: עשב ירוק ורך, והאדרת היקרה הזאת כמו קראה לנו בכבוד ובחבה לשבת ולנוח...

ישבנו על שפת העמק הקטן הזה ונדברנו, הן לא תחפצו לדעת על כה ידברו איש ואשה. זה לנו שנים רבות אשר נדבר את דברינו, וכפי הנראה עוד לנו מלים, עוד לא כלינו את הדברים כלם. וכי יבוא איש או מקרה ויפריענו מדברינו לא נשים לב, וכאשר ילך לו האיש מעלינו או יעבור המקרה, אז נשוב אל הדבר אשר נדברנו בו; או יש אשר נשכח כלה את הדבר אשר היה לנו עד אז לענין לענות בו.

מרחוק נראתה אלינו תמונת אדם הולכת ובאה מן העיר, הולכת ומתקרבת אלינו. שמנו לב אל התמונה. עוד מעט והכרנו פני אשה, וכאשר התקרבה האשה אלינו עוד, ונראה כי אמנם אשה זקנה הולכת שחוה תחת סבל שק על גבה. עינינו הביטו לנכח הזקנה ההולכת וקרבה אלינו, וכאשר עברה על פנינו ראינו כי ההולכת היא אשה עבריה זקנה מאד, והיא עמוסה שק מלא סבל. על גבה היה השק אשר את קצותיו אחזה בידה האחת; ואולם גם ידה השניה לא היתה ריקה. כד מלאה חלב ושתי ביצים בידה, פארור קטן ונתח חמאה בו תחת זרועה, ובסינור תחובה חבילה קטנה מלאה טבק להריח בו. היא עברה על פנינו עם כל הכבודה, ובעברה הכירה, כפי הנראה, גם היא בנו כי מאחיה בני עמה אנחנו, ותאמר אלינו:

— חלילה לכם, ילדי, לשום עין רעה עלי — ותורד את שקה ארצה ותשאף רוח.

— אי מזה את, אם־זקנה? — שאלה אשתי.

— אי מזה? מן העיר, מן נהרים.

— ואנה תלכי?

— אנה אלך? למשכן הקיץ, היערה.

— האם שם את יושבת, אם־זקנה, האם במשכן קיץ את יושבת? — שאלתי.

— אני? האני אשבה במשכן קיץ? למה לי משכן קיץ? אך אלהים חפץ דכאי וישלח בי את האסון ההוא. ואני הולכת...—אמרה האשה ותור בידה על השק ועל יתר הדברים אשר בידה ותחת זרועה.

— ולמי אלה? — שאלה אשתי.

— למי? בשביל השעול, להשתיק את השעול של בתי — יחלימה הרופא חולים. לולא היה השעול לא היה כל רע.

— האם בתך חולה?

— חולה? מה לכם חולה? היא היתה בריאה וחזקה כמני, ככל האדם. עין הרד. אבל האלהים חפץ הוכיחה, ובימי הריונה האחרון שכנה בבית אשר קירותיו נטפו מים. וכאשר ילדה וחחלה בלדתה ויבוא השעול ויחן בכל עצמותיה. כה אמר לי הרופא. הוא נכרי, ארון, אך הוא מומחה.

— השאלה ברופאים?

— עוד תשאלו? הרופאים מסכו לה כוסות רפואה, וכל אשר היה לי בא עד בית המלוה. מה היה לי לעשות? הן יחודה היא לי!... ובימי האביב הנידו ולא כחדו ממני, כי אין כל תרופה למחלתה, רק כי תשב כל ימי הקיץ בנאות שדה ויער. הם אומרים כי אויר נחוץ לה, כי על האויר להיות צח, כי אז ירף השעול ממנה. ומה היה לי לעשות?

— והיא שוכנת בקצה היער?

— מה היה לי לעשות? נתתי את תכריכי בעבוט, ולקחתי חמשה רובל ושכרתי מאת שומר היער את הבית.

— ואיש אין לבתך אשר יכלכלנה? — שאלה אשתו.

— יש. הוא סנדלר. אבל מלאכה אין, וילך לנוע לבקש לו מלאכה. מכתב ממנו אין. בודאי עוד לא מצא. והיא ושלשת ילדיה עלי הם.

— ואישך את איפה הוא?

— אישי? אישי הוא במקום אשר נהיה כלנו לעת קץ. גם את חפתה של בתו היחידה לא ראה. ואת הקדיש שלו חנכתי וגדלתי אני לבדי.

— האם בן לך.

— בן? עין אחת במצחי — זה בני, יאריך אדני ימיו.

— ואיהו?

— הוא חיט, תופר בגדי נשים אחד בעולם. וילך לאדעס. שם נודע הדבר כי יש לו „קול". ויקחוהו ויוליכוהו לפאריז, ושם, בפאריז, יש עיר אחת ואיטליה שמה, ושם הוא לומד לזמר.

— ומה יכתוב לך בנך מ„עיר" איטליה, אם־זקנה?—שאלתי.

— שנה ומחצה לא כתב דבר, מרב דאגה לבני יהידי הייתי אומרת בודאי נואש לחיי, לולא תקפה עלי הצ־ה הגדולה הזאת — אמרה הזקנה באנחה, ותשלח את ידה אל מול פני היער הנראה מרחוק. — מה לי לדאג לבני, אשר לא אדע מה עמו, בעת אשר לנגד עיני בתי יחידתי, ועלי להצילה אותה ואת עולליה!.. את העוף הרך, את הילד אשר ילדה, מסרתי על יד אשה עניה לגדלו. אם תשיג ידה למענו מעט חלב — טוב; ולא — תשים לחם רך בחתיכת בד ותתחב בפיו ומצא לו; ושני ילדיה הנותרים יושבים עמה בבית הקיץ.

— ומה נשמע על אורות בנך?

— בא אלי מכתב. הוא כותב: „אמי היקרה, אנכי פה באיטליה. לו היה כסף בידי כי אז נמרתי חקי בעוד שנה; ובאין לי כסף עלי יהיה לשבת פה שנתים". אלהים יודע — הוסיפה הזקנה — מה יהיה עמו. אבל בו אני בטוח כי לחמו ימצא. מחטו הטוב יכלכלהו. אבל לה — ותראה אל מול היער — מה אעשה? ברוך אלהים וברוכים האנשים הטובים אשר לא עזבוני. הנה זה השק מלא נדבות אנשי לב, אשר אספתי על פתחי נדיבים. ואני, הלא לא הסכנתי באלה. בילה המוכרת בצלים לא התפרנסה מנרבות. בואו נהרים ושאלו לשם בילה מוכרת בצלים ויאמרו לכם כי לא חזרה מעולם על הפתחים. אבל מה לעשות, אם כה חפץ אלהים? הוא. צדק ומשפטו צדק...

ג.

רַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה.

בית הקיץ אשר לנו איננו בארץ חמדה טובה שהנחיל אדני לאבותינו, והמקום אשר הוא עומד עליו איננו זב חלב וחמאה. הארץ

היא במעלה הדניפר, הנהר אשר מעודו לא ראה חוזה ונביא. ואולם אור שמש שפוך לרוב על פני כל הככר הגדול הסובב את ביתי, והיער הגדול מלא אויר נותן ריח זפת יבשה, והאדמה מכסה כל עשב וירק רך עד מאד, ויתושים וזבובים יזמזמו כל היום, ותכלת השמים והעבים אשר עליהם נשקפים בתהום הנהר הגדול השוטף לרגלי שפתו הגבהה במקום נבנה הבית, והערבים והלילות מלאים חם נעים ודומית עולמים מסביב, וכל החיים מלאים נעם ורך ושירה וחזון...

ואולם המאה וחלב לרוב אין.

ובעבר הנהר ישבו מעולם אבות אחד היהודים, ולכן גם היום רק יהודי אחד יושב שם, וליתר אחיו בני עמו אין הזכות להתישב שמה. ובשבת היהודי יחידי בקרן בן שמן נחלתו שפרה עליו כי אנחנו הלא יודעים את שפת הדניפר השמאלית: כר דשא משתרע לכל מלוא עיני הצופה, משתרע למולו ומשמאל ומימין הרחק, הרחק מאד, עד אשר יתארך וינע קצה המרחב בזר היערים והיו כמסגרת עגולה לכל תמונת האחו על דשאיו ועל חורשיו הקטנים ועל הבצות הנראות זעיר שם וזעיר שם. מזרע שדות אין שם, אבל תחת זה יגדל וירב שם הדשא הטוב, שארית מי הנהר הרבים בימי האביב, ושם נבנה גם בית המלאכה לאסוף שחת ולדחקו הדק היטב במועקה ולהעבירו לכל המקומות אשר חיל הרכב והפרשים חונה שם. והבית גדול, ומספר הפועלים רב, וצרכי הפקידים מרובים, ויהודים מתחרים אָין, והפרנסה מצויה, ושחת לרוב ומרעה לבהמות טוב מאד, וחלב וחמאה די והותר לכל קונה.

ואולם בביתי אני החלב וחמאה אָין...

ותלך אשתי לעבר הנהר אל היהודי היושב שם לדבר עמו כי יספיק לנו חמאה די מכלת ביתי בימי הקיץ; וכאשר ראיתי מקצה היער את אשתי עוברת את הגשר הגדול הנטוי על פני הנהר קראתי אליה וארחתי גם אני לחברתה.

בבית היהודי היינו אורחים נכבדים עד מאד. עקרת הבית הראתה לנו את כל טובה, את כל מכשירי המחלבה אשר לה, ואמנם נוכחנו כי הכנת החמאה טובה ונקיה. הכל היה יפה וטהור, כי על כן פרנסת האיש היתה ברוחה, וגם נראה הדבר כי תמצא ידו לחשוך ליום רע איזו אלפי רובל.

העסק נעשה, והאיש ואשתי הלכו לשלחנו. האשה שמחה לקראת המקרה ללכת לשוה מעט, ואולי גם לדבר עם אשתי על דבר מצבה. היא היתה הרה, ובמצב כזה רב ענין לכל אשה להתיעץ עם בת מינה. הנשים הלכו לפנינו ואנחנו הנגררים אחריהן. הוא השתדל לבאר לי את כל פרשת בית מועקת־השחת. נוכחתי, כי אם אמנם נולד במקום הזה ולעיניו ירו את אבן הראשונה לבנות בית המלאכה, בכל זאת אין בן „עם־הסוחרים" הזה יודע אף ראשי פרקים, ואפילו ידיעת בי רב בצד המסחרי של העסק הגדול המתכלכל לעיניו. הוא יודע את כל האנשים והפועלים והפקידים, יודע את מדרגת אמונתם ואת מעמד הונם, שומע גם מלים אחדות בשפת בריטניה — האנגלים הם אדוני בית המלאכה — אך העסק, המסחר זר לו. — בכל השיחה עם ההולך עמדי לא היה לפני כל ענין וכמעט לא שמתי לב אל הדובר ב; ולעמת זה לקחה אזני מן הדברים אשר נדברו הנשים ההולכות לפנינו.

— מאין באה אליך זאת? — שמעתי את אשתי שואלת.

— מימי הלידה האחרונה. עוד בימי ההריון העיד בי הרופא לקרוא למילדת, אבל חמותי לא נתנה. היא אמרה; הן את ארבעת ולדיך ילדת בעזרת הזקנה, והמה טובים ובריאים, - ולמה לך מילדת?

— ואת שמעת ולא קראת למילדת? – שאלה אשתי בתמהון.

המותי לא קראה... דם רב יצא... ומני אז הכיתי במחלת לב.

— והאם שאלת ברופאים?

— שאלתי, הרופאים אמר לי כי צפויה אני תמיד אלי מות, יען כי לבי הלל בקרבי. אבל מה לעשות? הם אסרו עלי... אבל הלא רואה אַת...

— ואם אסרו עליך, מדוע אפוא אַת?.

-- מה לעשות? האמנם הפצה אני לרדת קבר בת שלשים ושלש? גם אלף רובל הייתי נותנת לו העלו ארכה למחלת לבבי.

—אבל הרופאים אסרו, ועליך היה להזהר... הוכיחה אותה אשתי.

– להזהר... איזה הדרך?.. בעלי צנוע וירא אלהים... מה לי לעשות?

הנשים השפילו את קולן ברברן. אולם גם האיש ההולך עמדי הרגיש, כפי הנראה, כי אינני שומע בקול שיחתו, ויחדל לדבר, ויט גם הוא אזנו לשמוע אל דברת הנשים. אז שמענו שנינו את אשתי מדברת קול עוז:

— הפעם הזאת יעזרך אלהים. ואולם לימים הבאים חלילה לך לעבור את מצות הרופאים. אל תשימו לב אל איש!..

— גרונה! — קרא הבעל אל אשתו בקול נגיד ומצוה — הביתה, עת לשוב הביתה!

וישובו.

סֵפֶר הַקַּבְּצָנִים.

(נ׳ כפופה).

ספור־המעשה

נדפס בהשתדלות

מענדעלי מוכר ספרים.

ד.

— בקצור, כך עומד אני אצל עגלתי — חוזר אלתיר ומספר כלשונו — עומד אני כאן ומתבונן להיריד. והיריד — יריד: רעש, המולה, יהודים נחפזים ובהולים. נושאים ונותנים וישראל עושה עסקים — וחי... יהודי בהמונו של היריד, שומע אתה, הוא דג במים. שם מקום חיותו, ממש כברכת יעקב אבינו: ״ו י ד ג ו״, שיהא ענינם כדגים, בקרב הארץ... וכי לא כך כתוב, ר׳ מנדלי, כמו שאומרים: ״יריד בשמים״? נמצא, העולם הבא שם מעין יריד הוא. בקצור, בין כתוב, בין לא כתוב — יהודים ירודון, רצוא ושוב ואין להם מנוחה. בתוך התגרים שם רואה אני את טלעצי, לשעבר ריש־דוכנא ואחר כך משרת ועכשו ר׳ ב ע ר שמו, בא בחנותו הגדולה ולו הפריון והעושר בהיריד. קצור הדברים — לא כלום... בהלה וערבוביא... שם רואה אני יהודים רצים, אחד אחד, שנים שנים, מזיעים מאד, הכובע שמוט לאחורי הראש, היד עסקנית, מתנענעת אילך ואילך, האגודל מודקף ופתאם — ח ט י פ ה! והזקן בין השנים. מזל טוב! מצא! יהודי עצה טובה מצא!... שם רצים בנשימה אחת סרסורים, שדכנים, סמרטטורים, סמרטטוריות, תגרניות עם סלים, יהודים בשקים ובתרמילים ויהודים דלים וריקים בלא כלום, אברכים במקלות, בעלי בתים ברסנים, פניהם להבים, אין להם פנאי, רגע בסלע,—קצור הדברים – לא כלום... דומה, עוד מעט והם מתעשרים עושר גדול!... הוי! כמה גדלה הקנאה בלבי כשראיתי הכל מצליחים, הכל מתעסקים, מרויחים

ומאספים ממון — ואני, נבר נבר לא יצלח, מה ? עומד אני כגולם בחבוק ידים אצל ענלתי שכל סחורתה המצויה בה אינה, בעונותי הרבים, אלא כמה חבילין של ציציות, קמיעות ומיני ספרים ותחנות שרה בת-טובים... שומע אתה — ש ר ה ב ת ט ו ב י ם ! היא כלה שויה פרוטה... צא וראה עמה חיים, עסוק בה ועסוק בה והשא את בתך לאיש !... מקלל אני בלבי אותה ואת העגלה ואת סוסתי העלובה : הלואי שלא היו באים לעולם !... רב לי רב ! הבה אנסה את מזלי ואלך לעסוק גם אני. אפשר השם יתברך ירחם עלי... ולמה לא ? בקצור, כובעי משתמט לי, שולי קפוטתי מתבדרין ורגלי הולכות מאליהן אל אחת העגלות, ומיד הריני לועס שלא מדעת קש דק שעלה מן העגלה ונכנס מאליו אל תוך פי... בקצור, לועס אני קש זה ורבות מחשבות במוחי... מתהפך אני בתחבולותי להאי גיסא ולאידך גיסא, וכרגע האצבע על המצח — מצאתי ! עסק טוב, שדוך בין שני סוחרים, בני אדם חשובים הבאים בחנויותיהם להיריד. יודע אתה מי הם ? אחד ר' אליקים איש שאריגראד ואחד ר' נעציל איש נרידיננ... מניח אני את שלי : ילכו להם למיתה הסוסה עם העגלה עם המדפים כלם כאחד, ומשעבד אני את כחותי ומחשבותי כלם אל העסק החדש בלבד... האח ! העסק זז למזל ממקומו, ויש תקוה שילך דרכו... בקצור, אני דופקו ומזרזו—והוא הולך... ומעכשו אין לפני כל היום אלא הליכה בריצת רגלים, ממש אני רץ כצבי מר' נעציל לר' אליקים ומר' אליקים לר' נעציל. עתה הריני רץ, ברוך השם, ככל בריותינו והריני טרוד ובהול בתוך כלל ישראל. הנני מאמץ את כל אברי וחושי לעבודת השדוכים : את החוטם להריח, את הפה והלשון לדבר... יקוב החוטם את ההר והזווג יקום !... ח' אני ולמזונות אני צריך... יקום הזווג, יקום ! וכאן, במקום זה, באותו היריד... וכך הדין נותן ! כלום יש לך לענין זה מקום טוב יותר מן היריד ?... בקצור, נעשה ראיון בין המחותנים בחפזון, כשהם עומדים על רגל אחת, הם נושאים הן זה בעיני זה, שניהם חומדים, רוצים בכל לבם — ומה הדבר חסר ?... והלא שני המחותנים שניהם משתוקקים, מוכנים ומזומנים... הריני מדושן מרוב שמחה, שכר השדכנות חשוב אצלי כמונח בקופסא... וכבר התחלתי אומר בדעתי כמה מעות אהיה פוסק לבתי הכלה... תכריכי בד לכרים ולכסתות לקחתי על סמך זה עוד קודם לכן, ולא זו בלבד אלא שכמעט הייתי לוקח אצל הסמרטטור בגד סמיט ישן לבתי... ואם תאמר : כְּתֻנּות ?— דאגה זו שעתה לבסוף, אלו דברים שבידו של הקדוש ברוך הוא, הטוב בעיניו יעשה !... בקצור, לא כלום... אבל שמע מעשה שהיה והשתומם. אדם שאין לו מזל נוח לו שלא נברא. כשהיה קרוב הדבר לשבירת כלי חרס ונזכרו אגב גררא בחתן וכלה — והנה סופו — מה אתה סבור ?... אוי לי אם אומר : סופו — עורבא פרח ! לא, עורבא אינו כלום ! סופו— גמל פרח על הגג ! צרה זו שבאה אין דוגמתה בעולם. שני המחותנים יש להם — מה יש להם, אתה סבור ?— יש להם — בחורים !...

— והאיך, ר' אלתיר !— תוהא אני ומשחק עליו שחוק גדול — במחילת כבודך, מה ראית לשטות כזו ״לדבר נכבדות״ שלא לדעת מתחלה למי מהמחותנים בחור ולמי בתולה ?

— פשיטא! — מעקם אלתיר את פניו בתרעומות — גם לי, ברוך השם, דעת כמו אצל שאר הבריות ואיני צריך ללמוד משום אדם. ובאמת, שמא לאו יהודי הוא ואינו יודע כיצד שדוכים נעשים ?... כמדומני, ר' מנדלי, שיודע ויודע אתה דרך היהודים ומנהגם בעניני חתון ונשואים אצלנו... ואם כן למה אתה משתומם כך על מעשה זה שאפשר לו להיות לא בי בלבד אלא אף בכל אדם ? אני יודע הייתי מסתמא שאצל ר' אליקים יש בתולה, בתולה נאה ובריאת בשר, הלואי שיזכני השם יתברך בחתיכת זהב כשעור גדלה. אראה בנחמה, אם לא ראיתיה אשתקד בעיני. בקצור, לא כלום... אם אין מזל לאדם — שוא כל חכמתו. מה עשתה הבתולה ? בינתים עמדה ונשאת פתאום לאיש, כאלו השעה שעת חטיפה ו ב ה ל ה היתה... ובאמונתי שהדבר היה נעלם ממני, וכשם שלא ידעתי זה כך לא ארע את הדלות כל ימי. עכשו אני שואל אותך : אדרבא ! ותסברא ? ! כשאני בא בדבר השדוך ואומר כדרך היהודים וכנהוג : ר' אליקים ! רוצה אני לשדך אותך עם ר' נעציל — במי הייתי מדבר ?— הוי אומר : בבתולתו של ר' אליקים ! כלומר, לבתו הכלה נתכונתי ולבנו הבחור של ר' נעציל. לפרש זאת בדיוק — לא סבירא לי. דאם כן קשיא : פשיטא ! מאי קא משמע לן ? ! הכל יודעים שאין בחור נושא בחור, אלא זכר נושא נקבה, כדרך העולם. כמדומני, שאני מצדי הייתי נוהג כראוי, ביהדותי ! שגם אחרים לא היו נוהגים בזה יפה יותר ממני. בקצור, אני הייתי מדבר בשפה ברורה ע י ק ר ה ד ב ר : בדבר נדוניא ובדבר מזונות. ובלאו הכי הרי חיב אתה לדעת שעם אנשים סוחרים ובפרט בשעת היריד — אי אפשר להרבות שיחה תפלה, אלא דברים מועטים, עיקר הדבר וגוף העסק. אין פנאי. בקצור, הרי לך תשובה ברורה מצדי... עכשו נחזור לר' אליקים. ר' אליקים זה מצדו, כששמע את רצוני לשדך א ו ת ו עם ר' נעציל, ודאי היה סבור : ״א ו ת ו״ — כלומר, הבחור שלו, וכך הדין נותן ! וכי אותו ב ע צ מ ו משדכין עם ר' נעציל ? בתמיה !... ואלא מאי — בתולה ? חס ושלום ! אי אפשר לה לבתולה שתעלה על דעתו, שהרי הוא יודע בלבו ידיעה ברורה שבחור עומד אצלו להנשא ולא בתולה. נמצא שאני והוא שנינו התנהגנו כשורה. בקצור, לא כלום. עכשו יודע אתה ?

— בע !— אומר אני, כובש עצמי בקושי שלא לשחוק ולובש צורה של הם.

— אכן יש דעה בו, ברוך השם ! — אמר אלתיר מורה באגודלו וקול הברה ״אָ ! ״ יוצא מפיו, כאלו באותו ״בע״ שלי נתישב הכל בעזרת השם.

וחיב אני להודות שדברי ר' אלתר נראו לי אחר כך כדברים של טעם. ובאמת, אם כך הזווגים נעשים אצלנו היהודים — למה לא יארע מעין מאורע זה ? ושוב ״בע !״ נזרקה מפי, מציץ על אלתיר בפנים מסבירות.

— אמת ?!— אומר אלתיר ועוד הפעם הוראה באצבע — אמת ?! אתה מבין ויודע ! בקצור, לא כלום... המתן, הסוף עוד יבוא. עדיין נשאר בלבי ניצוץ של תקוה. עסק שהחזקתי בו לא במהרה אני מושך ידי ממנו.

— ר' אלתיר ! בשם ה' ! מה אתה סח !?— משתומם אני, נרתע ממקומי ומהרהר בלבי : ודאי נטרפה דעתו של זה מפני החמה בתקופת תמוז.— כלום יש מקום לתקוה כל שהיא בשדוך זה ששני חתנים בו ?!

— המתן לי — משתיק אותי ר' אלתיר — המתן לי ר' מנדלי. לא קשיא ! עוד לא נתיאשתי. הקדוש ברוך הוא מקדים רפואה למכה. שומע אתה, יעמוד ר' טעלעצי !... עוד מלכתחלה היה בדעתי טעלעצי, ושם הרי יש בתולות, יש ויש, האמן לי. משעה הראשונה עלו לי במחשבה אליקים, נעציל, טעלעצי שלשתם כאחד. מתוכם הייתי צריך לברר זוג אחד, קטרג השטן, נכנס לשדוכים ר' אליקים ויצא טעלעצי ונשאר לפי שעה מבחוץ, עכשו שבאה עלי הצרה הזו הרי צריך הייתי לעשות מה להצלתי ; נמלכתי והוצאתי את טעלעצי לשוק משובח ומפואר ומוכתר בשם ״מורנו ר' בעריש !״ בקצור עומד אני ומשַׁכך חֵמה אצל שני הצדדים

הקודמים: הכל חיבים! קצת הם, קצת אני וקצת גם מזלנו הרע. ודאי אין זה זווג מן השמים, שומע אתה. ומעתה מתחיל ובא ההלל הגדול: ר׳ בעריש׳ל, אל תשלט בו עין הרע, גביר הוא, אבן טוב הוא, בעל צדקה הוא, גבאי הוא, תקיף הוא, ידו בכל קופות של צדקה. ובכן הכל יכתירו לר׳ בעריש׳ל! ו„חכם הוא" לא אמרתי, בשביל שדבר זה למד מאליו, כלום יש לך בעולם גביר והוא טפש?... בקצור, לא כלום. אותו הניצוץ של תקוה התחיל מתלהב בי יותר ויותר. גם זו לטובה! מהרהר אני בלבי; ע״י אותה התקלה שני בחורים נתגלגלו לי, ועכשו הרי יש לי כנגדן שתי בתולות הגונות להם. ר׳ בעריש׳ל יתקן מה שפגמתי והכל אתי שפיר, אם ירצה השם. הנני פונה על ימין ועל שמאל, בקצור, אני עובד בכל אברי גופי, ועוד הפעם ריצת רגלים. לכאורה ענין זה יש לו רגלים והוא הולך כדרכו — בקצור, לא כלום... עד שאני מטפל בענין זה והנה קץ היריד בא... מבוכה ומנוסה... איש לעירו ולביתו. כלתה רגל מן השוק וכל טרחתי, טרחה יתירה זו, לבטלה...

— עכשו מבין אתה? אמר אלתיר בנגון של תחנונים, פושט אלי שתי ידיו, כאלו קובל ושופך שיח לפני ומבקש עזרה בצרה — מבין אתה? אם אין לאדם מזל, מזל כל שהוא, שוא לו כל חכמתו, אוי, זה כמה יד ה׳ שלוחה בי והוא מעניש אותי בעונותי הרבים...— במזומנים אתה אומר? כלום פרוטה יתירה מכדי צרכי יש בכיסי? אוי ואבוי לי!

— אוי, אוי, בית המרחץ! ממש כמו במרחץ! — מתלהט אני וקורא בקול, מטלטל עצמי ושף אל תחת האילן.

אלתיר מעמיד עלי שתי עיניו, מנענע ראשו בתרעומת ומדבר בלשון נסתר:

— גם זה לך יהודי, אוי לנו! אדם שרוי בצער ומררתו מתפקעת מרוב צרה, מדבר ומדבר, והוא — לא כלום!... אין לו בעולמו אלא גופו... וכי אין זה צער שהחום גדול כמו במרחץ? יתמונן, חס ושלום!... מבין אני תחבולותיהם של יהודים בזה יהודי מוצא לו פתח חרטה וחוזר בו כשהוא רואה שאין מעות אצל פלוני חברו ואין לעשות עמו עסק.

— אי! — אומר אני לאלתיר מחזיק בזקנו ומושכו כמנהג יהודי — מה תעלה על דעתך, ר׳ אלתיר! אני לדבר אחר נתכונתי. שמעתי סוף המעשה שהיה בך בשעת היריד ונזכרתי במעשה נפלא שהיה לשעבר שם בבית המרחץ, וכל זמן שאני זוכר בו אני מוצא בו טעם. המעשה א ח ד הוא ואין ביניהם אלא ששם היה המעשה בקצור ונגמר בכי טוב. ראוים הדברים לשמעם. הוי, מזיע אתה ר׳ אלתיר! סוב לך, במחילת כבודך לשם קצת ואני אשתטח לי כך נבי כנגד החמה ואספר.

אלתיר מוחה בבית יד של חלוקו את הזיעה מעל פניו, מוציא מחיקו מקטרתו של זכוכית לבנה שצורת יפהפיה עליה, נוטל חוט הברזל התלוי בצמיד של מתכת שעל פיה ונורף קנה המקטרת הקצר העשוי חוליות חוליות: העליונה עצם שחורה וכפופה, התחתונה אף היא עצם, והאמצעית, הגדולה שבהן, רכה ומחושקת בזוגנין דקין. אחר כך התחיל מהבהב את מקטרתו ומעשן, מסתכל דרך אגב בצורת היפהפיה ומשתטח מלוא קומתו תחת האילן. ואני רוקק ונונח, מתקין גרוני לדבור ומתחיל מספר.

(עוד יבוא.)

למלאות בכ״א תמוז שש שנים למות אָבִי־אָבִי ר׳ שמעון גינצבורג ברינא הנני מנדב ע״י „הדור" חמשה רובלים, להק״ק בשביל הפועלים בא״י.

רָסְלַבְל. משה שלמה גינצבורג.

הנחה
לחותמי „השלח" ו„הדור".

החותמים על מכה״ע „השלח" ו„הדור" ביחד או על אחד מהם יוכלו להשיג ספרי הוצאת „אחיאסף" הרשומים מטה, כלם או חלק מהם, בחצי מחירם, וכל אחד מחותמי „הדור" ו„השלח" החפץ ליהנות מההנחה ולהביא אל ביתו ספרים יקרי הערך במחיר מצער, ישלח מחירם כפי המחיר הרשום בזה (היינו בנכיון 50% ממחיר הקצוב בקטלוג) בהוספת דמי הפארטא. כל אחד מהספרים אפשר להשיג נ״כ מכורכים בכריכת בד מהודרה, ועבורה יש להוסיף עוד 20 קאפ. בעד כל כריכה.

ואלה המה הספרים ומחירם לחותמי „הדור" „והשלח":

	לקונים אחרים		לחותמי „הדור והשלח"
ר׳ יהודה הלוי, ב״ח	98 ק׳	(פארטא 10)	50 קאפ׳
ר׳ אברהם בן עזרא, ב״ח . . .	112 .	. 12	55 .
לקוטי קדמונים (ר׳ האי גאון, ר״ש שרביט הזהב, ר׳ דונש בן לברט)	42 .	„ 6	20 .
ר׳ יהודה אלחריזי תחכמוני . .	138 „	. 14	70 .
החנוך, ספענסער	91 „	„ 12	46 .
מכתבים ע״ד הספרות ד. פרישמאן	50 .	. 4	25 .
מגלת ספר, ר״י עמדן	1— .	„ 12	50 .
התורה והחיים בימי הבינים, ד״ר מ. גידעמאן, שלשה חלקים . .	390 .	„ 44	185 „
ירמיה הנביא, פראפ׳ לאצארוס	40 .	„ 6	20 .
ר״י ליפמאן צונץ, ש. פ. ראבינאוויטש	160 .	. 18	80 .
דעת אלהים, דר. ש. ברנפלד, חמשה ספרים	275 ק׳	(פארטא 26)	140 קאפ
ספרות ישראל, פרופ׳ מ. שטיינשניידער, ארבעה ספרים . . .	195 .	. 20	100 .
תולדות שי״ר, דר. ש. ברנפלד .	80 .	. 10	40 .
דרך תשובה, צלפחד בר חושים התוהה	25 .	. 4	15 .
דרך לעבור גולים, מ. לילענבלום	75 .	„ 8	40 .
לקורות היהודים ברוסיא ופולין, בן-ציון כ״ץ	50 „	„ 6	25 .
מיכאל זקש, ד״ר, ש. ברנפלד .	75 .	. 8	50 .
תולדות הריפורמציון הדתית, ב״ח דר. ש. ברנפלד	125 .	. 16	65 .

הנחה מיוחדת לחותמי „הדור"

מלבד הספרים המנויים למעלה, יוכלו להשיג רק חותמי „הדור" לבדם את ספרי הוצאת אחיאסף הרשומים מטה למקחים נמוכים מאד, שהם כדי שליש המחיר הקצוב, ואלה הם הספרים:

	המחיר הקצוב		לחותמי הדור
דניאל דורונדה, עליוט תרגום פרישמאן	168 ק׳	(פארטא 16 ק׳)	60 ק׳
בירניקה, שומאכער. . .	170 .	„ 20	75 .
אפרים קוה, אויערבאך	63 .	. 10	25 .
דין וחשבון, טריוואש	28 ק׳	(פארטא 6 ק׳)	14 ק׳
הגיתו החדש, דר. הירצל	40 .	. 6	20 .

כתבת „הדור" ו„השלח":

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

VERLAG „ACHIASAF", WARSCHAU.

Verlag „Achiasaf". — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau,

לבית מסחר הספרים של חברת „אחיאסף“

נכנסו הספרים החדשים האלה:

	רו"כ	קאפ.
בעוד מאה שנה, אידוארד ביללמי	—	30
המוריה, ר' מ. א. גינזבורג	—	30
זכרונותי, א. ה. וויס	1	—
חקי חיים, שמעון כהן	—	75
חובת האב לבנו, י. רייפמאן	—	20
רוח חדשה „ „	—	25
לקורות היהודים בלובלין, ש. ב. ניסנבוים	1	—
ליאון הרופא, נ. אקסאקיב	—	25
משיב דבר, י. רייפמאן	—	30
משירי פושקין, העתקת ד. פרישמאן	—	30
מחברות לנטית השמות, הפעלים והכנוים, א. זלרס הוברת א'	—	10
כפר הברית השלם, מר' פינחס אליהו (הוצ' חדשה)	—	60
סנהדרין, י. רייפמאן	—	25
שנת האלפים מאת הפרופ. בעללאמי	—	60
תעודת ישראל. י. רייפמאן	—	25
המלאכות לפילון היהודי	—	20
קולוניסטען, א ראמאן פון א. ל. לעווינסקי, אנשטאט 80 ק.	—	60
אוצר ספורים, א. שולמאן	—	50
טביחת הבהמה באופנים שונים, ד"ר דעמבא	1	—
מורה הדקדוק (זשארגאן), בילסקי, 2 טהייל	—	30
דורש לציון, קרעמער	—	30
פיזאלאגיע, ערשטער טהייל: דאס בלוט און דאס הערץ	—	10
„ צווייטער „ : דאס עסען פערדייען	—	20
ילקוט המכירי, על ס' תהלים מאת ש. באבער	3	—
יוסף לקח, מאת מ. קאפלאן (הוצ' חדשה)	—	25
חיי העמים, חלק ראשון: תוגרמא ויושביה מאת א. ארש	—	25
„ „ חלק שני: אנגליא ויושביה „ „	—	25
סביב הארץ בשמונים יום, זול ביירון	—	40
דברי הימים לבני ישראל, יעבץ	—	60
זרובבל, י. ב. לעווינזאהן (הוצ' חדשה)	1	25
סאקראטעס, גריכישער פילאזאף	—	20
תבואות הארץ, לר"י שווארץ (הוצ' חדשה)	2	—
אפס דמים, לרי"ב לעווינזאהן	—	40
ס' הזכרונות, „ „ חייו, תולדותיו וכו'	1	—
בקורי ריב"ל	1	—
אשכול הסופר, שירים מכתמים וכו', ריב"ל	—	50
משפחת לוריא, שלשלת יחוסה	1	—
ראשית הכתיבה, מ. סילמאן	—	7
מסתרי פאריז (זשארגאן)	1	30
תחית המתים, ד"ר מ. נארדוי	—	10
צום יודישען פאלק, ד"ר מ. מאנדעלשטאם	—	4
פסח געשענק, פון פרוג, ליליענבלום און אנדערע	—	3
שבועות געשענק, „ „ „	—	3
Еврейскій вопросъ, Маколей	—	10
Исторія евреевъ. Г. Греца томъ V.	2	50
« « « X.	2	50
Сборникъ въ пользу нач. Школъ	3	—
« сіонистскихъ стихотв.	—	50
І. Флавій О древности Іудейскаго народа	1	—
О средневѣковыхъ обвиненіяхъ Д. А. Хвольсона	1	—
Дѣти гетто 2 тома І. Зангвиля	3	—
Іисусъ Навинъ. Г. Эберсъ	1	50
Юдифь Трахтенбергъ К. Э. Францоза	1	—
Между Сциллой и Харибдой. Мордовцева	—	60
Миртала. истор. повѣсть. Э. Оржешко	1	25
Повѣсти. А. Бернштейна	1	—
Эсфиръ. истор. повѣсть. А. Михайлова	1	—
Литовскіе евреи. С. А. Бершадскаго	2	50
Регесты и надписи (изд. общ. распр.)	3	-
Мельпомена. К. Э. Францоза	—	60
Шляпощниковъ, рѣчь Герцля на 4. конгресѣ	—	3
Полное собр. соч. Рабиновича 3 тома	5	—
І. Флавій. Іудейскія войны	2	50
Открытое письмо Графу Толстому	—	40
Исторія и сущность сіонизма Д-ра Сапира	—	25
Записка о прич. безпорядковъ Д-ра Швабахера	—	30
Талмудъ. Дейтша	—	50
Леванда, Очерки прошлаго	1	—
Герцергъ, Польскіе евреи	1	—
L. Bamberger, Erinnerungen	3	50
A. Katz, Juden in China	—	30
Herzl T. Dr., Das neue Ghetto	1	25
Bambus W., Palästina, Land u. Leute	1	50
Nordau Max, Doktor Kohn, Trauerspiel	1	25
Dr. Rülf J., Aruchas bas Ammi	1	—
S. Lublinski, Literatur und Gesellschaft	6	—
Jaffe M., Nationale Wiedergeburt der Juden	—	60
Acher Mathias, Zwei Vorträge	—	30
Jungmann, Heine ein Nationaljude	—	45
Schach F., Eine auferstandene Sprache	—	30

כל המקחים הם לבד פארטא.

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau.

יצא לאור

אוצר לשון חכמים

יכיל שפעת דברי חפץ שנאמרו מפי רז"ל בהלכות ואגדות, נאמיהם וחידותם, משליהם ומשלי העם, המפוזרים בש"ס בבלי וירושלמי, בספרא וספרי, בתוספתא ובמכילתא, באבות דרבי נתן ובפסיקתות ובמסכתות הקטנות, במדרשי רבה ותנחומא וכשאר המדרשים וגם בזהר ותקוני הזהר. — כלם נקבצו ובאו הנה מסודרים על פי אלפא ביתא ומסומנים בציוני המספר עם מראה מקומות, מקורם ומוצאם ותרגום המלות הזרות מלשונות יון ורומי. גם נתוספו להרבה מאמרים דוגמאות מן משלי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים ככתבם וכלשונם, ועל כל אלה נוסף גם באור קצר מספיק והערות מועילות להבנת כמה מאמרי רז"ל

מאת **קלמן אביגדור פערלא.**

נמצא להמכר אצל „חברת אחיאסף“, ווארשא.

מחירו 1,50 רו"כ, עם פארטא 1,70 רו"כ.

Издательство „Ахіасафъ“, Варшава

עס איז הערויס פון דרוק
און צושיקט צו די אבאנענטען

„דער יוד" Nr. 27

אינהאלט:

א) די קאָנפערענץ פון די גאַליציאַנישע ציוניסטען.
ב) די אספה כללית פון דער חברה יק"א אין פאריז.
ג) פאָליטישע איבערזיכט. — י. ל.
ד) אחד-העם און זיינע אידעען. — Ben-Nerio.
ה) ווי אזוי לערנט מען מלאכות דורך בריעף.
ו) יודישע שטעדט און שטעדטליך. — אמת.
ז) די יודישע וועלט.
ח) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ט) * * * געדיכט. — דוד פרישמאַנן.
י) צום בילד.
יא) דער אָנהויב איז שווער. סקיצע. — ז. לעווין.
יב) ווער איז שולדיג? פון א טאג-בוך. — ה. ד. נאָמבערג.
יג) מיר און איהר. פעלעטאָן. — מ. זייפערט.

אבאנאמענט פרייז: אין עסטערייך-אונגארן: יעהרליך 12 קראָנען, האלב-יעהרליך 6 קראָנען, פיערטעליעהרליך 3 קראָנען. אין רוסלאַנד: גאנציעהרליך 5 רובל, האלביעהרליך 3 רובל, פיערטעליעהרליך 1.50. אין דייטשלאַנד: יעהרליך 10 מארק, ארץ ישראל: 12 פרנק אנדערע לענדער 15 פרנק, אמעריקא און ענגלאנד 10 שילינג.

Издательство Ахiасафъ, Варшава.

ווירושלים תעלה על לבבכם!!

אלבום

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנזיכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס

פאָטאָגראַפירט און בעשריבען פון י. ראפאלאָוויץ און מ. זאַכס

דער אַלבום ענטהאַלט פּרעכטיגע בילדער פון אלע יודישע קאלאָניעס אין ארץ-ישראל מיט בעשרייבונג אין העברעאישער און דייטשער שפּראַך, פון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען שטאַנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטעדט אין ארץ-ישרא

די בילדער זענען קונסטפאָל געאַרבייט און געדרוקט אין איינער פון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאַנד, און די בעשרייבונגען נעבען דעם לעזער א פאָלשטענדיגעס בילד פון די קאָלאָניעס און דעם לעבען פון די יודישע אַקערבויער אין ארץ-ישראל.

דער אַלבום קען דיענען אַלס בעסטעם געשענק און צירונג אין שטוב.

פרייז פון אלבום 3 רובל מיט פארטא.

אויף פערלאַנגען איז אויך צו בעקומען אין פראַכט-ווייס-בלוי מיט גאָלדשניט איינבאַנד צום פרייז פון 4 רובל.

Verlag „ACHIASAF", Warschau

ספר

משלי קדמונים

מלקט ומבאר ע"י

יצחק יעקב וויסבערג.

נעזין תר"ס.

בספר הזה יבואו כל המשלים והפתגמים המפזרים בשני התלמודים ובכל המדרשים ובספרא וספרי ומכלתא ופסקתא ואדר"נ וכו' אותם שנאמרו בלשון „אמרי אנשי" או „משל הדיוט", „מתלא", „אמרי ברייתא", „במערבא אמרי", „תמן אמרין" וכדומה; כלם ערוכים ומסדרים עפ"י א"ב ומסמנין בסמניות ומ"מ בצדם; הספר הזה נדפס בתכלית ההדור בסדר יפה ובאותיות גדולות ומנוקדות למען ירוץ כל קורא בו. ולבעבור היותו שוה לכל נפש בא באורו כצדו (כתבנית הת"א עה"ת) בשפ"ע קלה ופשוטה ומובנת לכל, כראוי לספר העם; ובשולי הדפים יבאו משלי לע"ז השגורים בפי הבריות אותם שיש להם ערך השווי והדמיון להמשלים שבגוף הספר; ואח"כ — „לוח הציונים" לשמות התנאים והאמוראים שהשתמשו בדבריהם במשלי עם ו„היינו דאמרי אנשי" וכו' שבאו בספר הזה; ונוסף ע"ז הערות נחוצות להמשלים הנכוחות למבין; ואחריהן „השקפה כללית" על חריסתוטתיות תלמודיות שהיו לעיני המחבר במעשה חבורו זה; גם נלוה אל הספר הזה בסופו „אוצר המלים" הבאות בספר זה כלן מתורגמות: עברית, אשכנזית ורוססית.

מחיר הספר א' רו"כ עם פ"פ, ולמו"ס תעשה הנחה, נמצא להמכר ביד המחבר: И. В. Вейсбергъ Кiевъ Марiинско Благовѣщенская 47.
ובווארשא אצל „אחיאסף": Издательство „Ахiасафъ", Варшава.

מַחֲזוֹת וְשִׁבְרֵי מַחֲזוֹת

עשרה ספורים וציורים

מאת דוד ישעיהו זילבערבוש

מחירו 80 קאפ' עם פארטא

Издательство „Ахiасафъ" Варшава.

זכרונות לבית דוד

מאת א. ש. פריעדבערג.

(תוצאה חדשה).

הס' הזה כולל בארבעה חלקים גדולים ספורים היסטוריים מתולדות ישראל מן הרבן הבית הראשון עד תקופת הרמבמ"ן וכבר נתפרסם ברבים כאחד הספרים היותר טובים ומועילים בספרותנו. ס' זכרונות לב"ד מצטיין בצחות לשונו, בנועם סגנונו, ומסוגל ביחוד לעורר אהבה וכבוד בלב בני הנעורים לעמנו ולתורתנו, ואלה הם הספורים הבאים בו:

חלק ראשון: 1) פתח דבר, כף הסידים, 2) זר הדפנים, 3) הקוצה, 4) טבעת הקדושין, 5) הכבל והקוץ.
חלק שני: 6) הנעל, 7) הסוגר, 8) האגרת, 9) הכנור, 10) הצלחיה, 11) התכריך, 12) שני מכתבים, 13) המאכלת, 14) חותם הנשיא.
חלק שלישי: 15) אות הקלון, 16) התרעלה, 17) הענק, 18) ספר הזכרון.
חלק רביעי: 19) זרון ומשנה, 20) חליפות ותמורות.

מחיר חלק א' 1.54 ר' ועם פארטא 1.72 ר', מחיר חלק ב' וחלק ד' 1.40 ר' כל אחד וע"פ 1.50 ר', מחיר חלק ג' 1.73 ר' וע"פ 1.91 ר'. עבור כריכה מהודרה יש להוסיף 30 קאפ'.

כתבת אחיאסף:

Издательство „АХIАСАФЪ", Варшава.